

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**BIBLIOTHECA MINOR CISTERCIÁCKÉHO OPATSTVÍ OSEK.
HISTORIE, SKLADBA A KATALOG KNIŽNÍHO FONDU**

Bakalářská práce

Vendula Bublíková

Archivnictví

Vedoucí práce: Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité prameny a literaturu.

V Oseku 29. 6. 2023

.....

Vendula Bublíková

Poděkování:

Na prvním místě chci poděkovat vedoucí této práce Mgr. Janě Oppeltové, Ph. D. za všechny její čas a cenné rady, které mi za poslední rok poskytla. Také děkuji MVDr. Jindřichu Koskovi za informace, které mi o knihovně předal a za laskavé umožnění mých návštěv oseckého kláštera a PhDr. Jiřímu Wolfovi za jeho vyprávění (nejen) o osecké klášterní knihovně. V neposlední řadě patří mé díky i všem, kteří s prací v knihovně aktivně pomáhali, ale také mým přátelům a rodině, bez jejichž podpory by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

ÚVOD	7
1. HISTORIE OSECKÉHO KLÁŠTERA	9
2. BIBLIOTHECA MAIOR	14
3.1 <i>Osecká klášterní knihovna</i>	19
3.1.1 Klášter Plasy	19
3.1.2 Klášter Porta Coeli	20
3.1.3 Klášter Lilienfeld	21
3.2 <i>Inkorporované farnosti oseckého kláštera</i>	22
3.3 <i>Salesiánský studentát Osek</i>	24
3.4 <i>Jezuitské gymnázium Bohosudov</i>	25
3.5 <i>Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského</i>	25
3.6 <i>Klášter Heilbad Heiligenstadt</i>	26
3.7 <i>Hospodářská škola Teplice</i>	27
3.8 <i>Školy v Oseku a okolí</i>	27
3.9 <i>Jednotliviny</i>	28
3.10 <i>Společný vývoj fondu Bibliothecae minoris</i>	29
4. ROZBOR FONDU BIBLIOTHECAE MINORIS	32
4.1 <i>Uložení</i>	32
4.2 <i>Signatury</i>	32
3.2.1 <i>Současný systém signatur</i>	32
4.2.2 <i>Starší systémy signatur</i>	33
4.3 <i>Rozsah fondu</i>	34
4.4 <i>Jazyk</i>	35
4.5 <i>Tematický rozbor</i>	35
4.6 <i>Tiskaři a vydavatelé</i>	38
4.7 <i>Prvotisky a paleotypy</i>	39
4.8 <i>Rukopisy</i>	41
5. INDIVIDUÁLNÍ ZNAKY SOUBORU	45
5.1 <i>Fyzický stav fondu</i>	45
5.2 <i>Knižní vazby</i>	45
5.3 <i>Supralibros</i>	47
5.4 <i>Exlibris</i>	49
5.5 <i>Vlastnické poznámky</i>	50
5.6 <i>Razítka</i>	57
5.7 <i>Vložené dokumenty</i>	57
6 KATALOGIZACE	60
7. ZÁVĚR	62
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	64

ÚVOD

Bibliotheca minor je označení udělené v této práci knihovnímu fondu nacházejícímu se v prostorách bývalého opatského bytu dnes neobsazeného cisterciáckého kláštera v Oseku. Nejde o označení zcela novodobé – v dřívějších dobách existovala vedle hlavní klášterní knihovny také *Bibliotheca minor*,¹ která se ale do dnešních dob jako samostatný soubor nedochovala. Její název byl tedy použit pro novou knihovnu, vytvořenou v nedávných letech péčí administrátora oseckého kláštera MVDr. Jindřicha Kosky.

Na rozdíl od této větší knihovny je *Bibliotheca minor* souborem novodobým – ne zcela stářím jednotlivých svazků, ale stářím knihovny jako jednoho celku. Jedná se o sbírku knih různých původců, které ve druhé polovině minulého století našly různými způsoby cestu do oseckého kláštera a nebyly zařazeny do knihovny hlavní, případně z ní byly v tomto období vyneseny a zpět se už nevrátily. Několik desítek let pak tyto knihy čekaly v provizorním uložení v prostorách kláštera. Roku 2018 byl fond přičiněním současného administrátora oseckého kláštera MVDr. Jindřicha Kosky přesunut do nově opravených reprezentačních prostor bývalého opatského bytu, kde pro něj byly pořízeny nové historicky stylové skříně, ve kterých je knihovna dnes uložena.

Fond je dosud zcela nezpracovaný – hlavním úkolem této práce bude tedy vytvoření jeho katalogu v programu Microsoft Access. Cílem textové části bude poté pokus o shrnutí historie knihovny a jednotlivých původců jejích svazků, ale také analýza souboru po stránce obsahové a především pak po stránce jednotlivých exemplářových znaků fondu.

Příliš zpracovaná zatím není ani hlavní klášterní knihovna – nejvíce se jí věnovali PhDr. Jana Perutz Michlová² a PhDr. Jiří Wolf, který připravuje katalog více než 200 oseckých rukopisů k nadcházejícímu výročí 300 let od založení barokní osecké knihovny roku 2025 – toto výročí by také mohlo být podnětem pro další bádání a popularizaci. Kromě

¹ Podle názoru PhDr. Jiřího Wolfa a PhDr. Jana Zdichynce, Ph.D. šlo o knihovnu konventní. V současné menší knihovně odsud pochází Ia3 / Sartorius, Augustinus (1663-1723): *Cistercium bis-tertium seu historia elogialis, in qua sacerrimi ordinis Cisterciensis anno domini 1698 à sui origine sexies, seu bis-ter saecularis, primordia incrementa ... recensentur*. Praha 1700. Ic5 / Janovka, Petr (1704-1784) – Enderle, Wenceslaus Michael (?): *Indissolubilis vinculi solutio seu matrimonii impedimentum dirimens ex consanguinate et affinitate ortum. Per dispensationem sublatum. Quaestionibus canonico-theologicis resolutum a P. Petro Janowka e Societate Jesu*. Praha 1784. Le5 / Senftleben, Johann (1648-1693): *Philosophia Aristotelica commentariis doctorum Societatis Jesu illustrata selectis quaestionibus proposita, expositaque*. Praha 1702.

² Především MICHLOVÁ, Jana: Knihovna kláštera cisterciáků v Oseku. In: 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník. Osek 1996, s. 200-211.

pořádání a soupisu starých tisků v hlavním sále Bibliothecae maioris pod vedením PhDr. Jiřího Wolfa probíhá v současnosti také revize uspořádání mladších tisků a periodik umístěných v postranních dvou sálech hlavní knihovny za pomoci posluchačů Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.³ Díky všemu tomuto úsilí se postupně zpřesňují naše informace o vzniku, historii a skladbě oseckých biblioték.

Nedocenitelné množství informací o historii oseckého kláštera, jeho farností, ale i větší klášterní knihovny poskytují články ve sborníku vydaném k výročí 800 let od založení kláštera⁴ – ty jsou také hlavní literaturou pro první dvě kapitoly této práce, na poznacích zde získaných je ale založeno i mnoho teorií k historii menší knihovny. Zajímavými zdroji jsou také výpovědi pamětníků⁵ a těch, kteří v současnosti o klášter a jeho knihovny pečují.⁶

Velké množství zdrojů bylo potřeba v kapitole věnující se jednotlivým původcům knih ve fondu – v mnoha případech jde bohužel o instituce s historií velmi spoře zpracovanou, případně o instituce zahraniční, ke kterým nebyla rozsáhlejší literatura dostupná. Důležité informace k historii několika českých klášterů zde ovšem poskytla série *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*.⁷

V rozboru fondu a jeho individuálních znaků slouží poté jako pramen sama knihovna. K lepšímu pochopení problematiky zde ale mnohokrát pomohla *Encyklopedie knihy* Petra Voita.⁸

³ V pořádání by mohl být nápomocný i revizní katalog knihovníka a pozdějšího opata Meinrada Siegla, který byl objeven při pořádání Bibliothecae minoris.

⁴ *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996.

⁵ V práci byly využity příběhy P. Karla Dýnky a P. Benedikta Vladimíra Holoty z projektu *Paměť národa*, tento projekt ale shromáždil i několik dalších příběhů, které podávají svědectví o historii Oseka v minulém století.

⁶ Cenné informace k historii menší knihovny poskytl MVDr. Jindřich Koska, který byl také svědkem jejího nejnovějšího vývoje. Důležitý kontext k historii větší klášterní knihovny pak dodal knihovník Regionálního muzea v Teplicích, PhDr. Jiří Wolf.

⁷ BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. III. díl, 4. svazek: *Řeholní klerikové (jezuité)*. Praha 2012. BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. IV. díl, 2. svazek: *Kongregace a řeholní společnosti*. Praha 2018.

⁸ Zde použita internetová verze encyklopedie. In: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana [cit. 26. 6. 2023].

K samotnému vypracování katalogu byla použita především databáze VIAF,⁹ odkud pochází většina autoritních podob jmen, ale i databáze CERL Thesaurus,¹⁰ databáze Knihovny Památníku národního písemnictví¹¹ nebo digitální podoba Slovníku českých a slovenských knihtiskařů Karla Chyby.¹²

1. HISTORIE OSECKÉHO KLÁŠTERA

Historie oseckého kláštera se píše od posledního desetiletí 12. století, kdy se do Oseka kvůli sporům se zakladatelem konventu Milhoštěm přesunula cisterciácká komunita z Mašřova na Chomutovsku. Cisterciáků se po jejich příchodu ujal Slavek z rodu Hrabšiců, který je usadil na svém panství v Oseku pravděpodobně roku 1198. Na našem území se jedná o poměrně vzácný případ – většina neúspěšných pokusů o založení kláštera končila odchodem zpět do mateřského kláštera. Řeholníci sídlili několik desetiletí v klášterním provizoriu u dnešního děkanského kostela sv. Petra a Pavla v dolním Oseku, kde se snad nacházela i rodinná hrobka Hrabšiců.¹³

Důležitým opatem v počátcích kláštera byl Slavek Hrabšic, vnuk zakladatele kláštera a bratr Boreše, prvního pána z Rýzmburka, za jehož působení byla dokončena stavba klášterního kostela a započata stavba prvních klášterních budov, včetně známé kapitulní síně s otočným pulpitem.

Velký význam měl pro budoucnost oseckého kláštera rok 1260 a bitva u Kressenbrunnu, ve které Boreš z Rýzmburka získal pro osecký klášter vzácnou relikvii – prst sv. Jana Křtitele. Ten se stal významným symbolem kláštera¹⁴ a zůstal v jeho vlastnictví až do konce druhé světové války. Od té doby je ale relikvie nezvěstná.¹⁵

⁹ *Virtual International Authority File*. In: <https://viaf.org/> [cit. 26. 6. 2023]

¹⁰ *CERL Thesaurus*. In: <https://data.cerl.org/thesaurus> [cit. 26. 6. 2023]

¹¹ *Knihovna Památníku národního písemnictví*. In: <https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/index/> [cit. 26. 6. 2023].

¹² CHYBA, Karel: *Slovník českých a slovenských knihtiskařů*. In: <http://www.clavmon.cz/chyba/vyhlednov.asp> [cit. 26. 6. 2023].

¹³ CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Historie oseckého kláštera od založení do roku 1421*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 49-50.

¹⁴ Tamtéž, s. 52.

¹⁵ VELÍMSKÝ, Tomáš. *Hrabšici, páni z Rýzmburka*. Praha 2002, s. 73.

V první polovině 14. století přešel klášter, který byl původně soukromou šlechtickou fundací, do královského vlastnictví. Jan Lucemburský si patrně klášter přivlastnil ve snaze o získání více dávek, což se ovšem výrazně podepsalo na ekonomice kláštera a započalo tak období jeho úpadku.¹⁶

Největším zlomem v dějinách kláštera byl ovšem rok 1580, kdy se papež Řehoř XIII. na základě nepravdivých informací císařského dvora rozhodl tehdy těžce zadlužený klášter po smrti opata Baltazara zrušit. Jeho majetek tak připadl na dlouhou dobu pražskému arcibiskupství a zbylí řeholníci odešli do klášterů na Zbraslavi a v Sedlci. Řeholní život v klášteře byl sice přerušen, alespoň jeho dluhy byly ale pražským arcibiskupstvím splaceny.¹⁷ Snahy o navrácení kláštera cisterciákům vznikaly už v době působení arcibiskupa Jana Lohelia, byly ale přerušeny třicetiletou válkou. Řádu byl tak klášter předán až roku 1626, ale kvůli zoufalému stavu budov, které byly v tu dobu téměř neobyvatelné, byl ještě na čas správně spojen s klášteřem zbraslavským.¹⁸

O úplném osamostatnění kláštera bylo rozhodnuto 16. 3. 1650; do čela konventu byl postaven opat Vavřinec Scipio (1650-1691), pozdější vizitátor a generální vikář české kongregace. Pod jeho správou se klášter začal vzpamatovávat z předchozího období úpadku – splácel své dluhy, byla započata i oprava budov. Ani 41 let působení opata Scipia ale nestačilo k úplné obnově slávy kláštera; ta nastala až za jeho nástupce Benedikta Littweriga (1691-1726), kdy došlo k rozsáhlé barokní přestavbě kláštera, jeho pozemků a farností Janem Křtitelem Matheyem, Juliem Broggiem a především Oktaviem Broggiem. Tuto barokní podobu si klášter i několik kostelů v jeho okolí zachovaly dodnes. Opat Littwerig se proslavil i založením textilní manufaktury v Oseku, která je jednou z nejstarších na našem území.¹⁹

V 80. letech 18. století hrozilo oseckému klášteru, stejně jako mnoha dalším, zrušení, kterému unikl jen díky přímluvě tehdejšího opata Mořice Elbela (1776-1798). Velký význam tu mělo především spojení Oseka s lužickými ženskými kláštery v Mariensternu a Marienthalu, jehož přetržením by stát ztratil poslední vztahy k Lužici, která byla již v

¹⁶ CHARVÁTOVÁ, K.: *c. d.*, s. 53-54.

¹⁷ MACEK, Jaroslav: *Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do r. 1950*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 64.

¹⁸ MACEK, Jaroslav: *Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do r. 1950*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 65.

¹⁹ Tamtéž, s. 66-68.

polovině 17. století zastavena Sasku. Klášter tak mohl i nadále fungovat, čekalo ho ale další těžké období – kvůli nedostatku financí za napoleonských válek byl rozprodáván jeho majetek, těžce ho zasáhl i státní bankrot roku 1811 a neúroda roku 1813. Díky zásahům nového opata Chrysostoma Astmanna (1823-1834) se ale situace začala brzy opět zlepšovat.

Klášter si nadále zachovával spojení s oběma lužickými kláštery, oseckí řeholníci také působili od roku 1811 na chomutovském gymnáziu, jehož pedagogové později často získávali vzdělání na oseckém domácím studiu, obnoveném roku 1844. Za opata Klementa Zahradky (1843-1853) byl také obnoven osecký špitál, který spravovaly milosrdné sestry sv. Karla Boromejského.²⁰ Ty později působily i na soukromé dívčí škole založené opatem Athanasiem Bernhardem (1853-1875).²¹

V období druhé světové války byl Osek součástí říšské župy Sudety. Po roce 1943 se také stal domovem uprchlíků z různých německých klášterů, mezi nimi i jeptišek z Marienthalu a Mariensternu.²² Klášter sice válku přežil bez větší úhony, k problémům ale došlo v poválečných letech – již roku 1945 byl pro obvinění z kolaborace zatčen opat Eberhard Harzer (1943-1946), během odsunu sudetských Němců pak přišel klášter téměř o všechny své řeholníky – zůstali jen Zikmund Kapic, převor v Oseku, a Nivard Krákora, který působil až do 70. let jako farář v Mariánských Radčicích.²³ Roku 1947 do kláštera přišel Dominik Mickel, ani to ale komunitu nezachránilo a ještě téhož roku byl pro nedostatek cisterciáků klášter předán do správy kongregace Salesiánů Dona Boska, kteří zde zřídili teologický studentát.²⁴ Zikmund Kapic v oseckém klášteře zůstal až do roku 1950,²⁵ poté

²⁰ Tamtéž, s. 70-73.

²¹ VILÍM, Karel: *Osek: Průvodce městem a jeho historií*. Teplice 1996, s. 17.

²² MACEK, Jaroslav: *Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do r. 1950*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 76.

²³ KRUTSKÝ, Norbert: *Mariánské Radčice – poutní místo oseckých cisterciáků*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 36.

²⁴ MACEK, Jaroslav: *Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do r. 1950*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 76.

²⁵ Nadále držel titul převora, se kterým ale nebyly spojeny žádné reálné pravomoce.

působil dalších osm let jako farář v Bílině. Nivard Krákora působil až do své smrti jako farář v Mariánských Radčicích, Dominik Mickel jako administrátor ve Vtelně u Mostu.²⁶

Oseční cisterciáci německé národnosti v čele s opatem Harzerem byli nuceni si po roce 1945 najít nový domov – několik let pobývali v bavorském klášteře Reitenhanslach, po smrti opata Harzera ale řeholníci klášter postupně opustili. Usídlili se nakonec v klášteře Langwaden, kde cisterciácká komunita funguje dodnes.²⁷

Dalším přelomem v historii Oseka byl rok 1950, kdy došlo v noci ze 13. na 14. dubna rozhodnutím KSČ k tzv. Akci K, rozsáhlému zásahu proti církevním řádům na celém území republiky. Osek byl pro svou rozlehlost zvolen jako jeden z centralizačních klášterů, tedy klášterů, kam měli být řeholníci soustředěni k internaci. Důraz byl přitom kladen především na izolaci řeholníků, a to jak od okolního světa, tak i od svých řádových představených.

První řeholníci, vyjma oseckých salesiánů a jejich studentů, do Oseka dorazili již ráno 14. dubna. V klášteře pak bylo soustředěno nad 200 příslušníků několika řádu, působících především v severních Čechách. Jejich počet se postupně snižoval úmrtími, propouštěním starších a nemocných řeholníků i povoláním mladších řeholníků a bohoslovců k PTP – postupně se ustálil přibližně na 150 internovaných.²⁸

Tato etapa trvala tři roky – roku 1953 byli z kláštera propuštěni nebo přesunuti poslední řeholníci a na jejich místo nastoupily internované řeholnice. Jejich pobyt v Oseku měl vyvolávat dojem dobrosrdečnosti státu – klášter byl předán do správy České katolické charity a nazýván Charitním domovem pro přestárlé sestry, navzdory tomu zde ale sestry, stejně jako řeholníci před nimi, žily v otřesných podmínkách. Poslední řeholnice z kláštera odešly až roku 1993, dva roky po předání kláštera zpět do rukou cisterciáků.²⁹

²⁶ *Seznam zemřelých kněží litoměřické diecéze 1945–2015*. In:

https://cs.wikibooks.org/wiki/D%C4%9Bjiny_litom%C4%9B%C5%99ick%C3%A9_diec%C3%A9ze/Seznam_zem%C5%99el%C3%BDch_kn%C4%9B%C5%BE%C3%AD_litom%C4%9B%C5%99ick%C3%A9_diec%C3%A9ze_1945%E2%80%932015. [cit 29. 6. 2023].

²⁷ SEIDL, Alois: *Pokus o nový začátek v Raitenhanslachu (osudy oseckého konventu po válce)*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 101. Více informací o klášteře Langwaden poskytují jeho internetové stránky: <https://klosterlangwaden.de/> [cit. 29. 6. 2023].

²⁸ SKŘIVÁNEK, František: *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 84-85.

²⁹ Tamtéž, s. 87-88.

Strádaly i klášterní budovy – opravy byly prováděny jen nejnnutnější, což vedlo k chátrání celého komplexu, včetně budov pivovaru, mlýna a letohrádků v klášterních zahradách, které se do dnešní doby zachovaly ve velmi špatném stavu. Z kláštera zmizela i četná umělecká díla, mobiliář i knihy, o jejichž osudech bude v této práci krátce řeč dále.³⁰

K převzetí kláštera cisterciáky došlo roku 1991, do jeho čela byl už o rok dříve postaven opat Bernhard Thebes (1990-2010) z kláštera v Langwaden.³¹ V 90. letech tak byl s notným optimismem v Oseku obnoven řeholní život, toto období ale netrvalo dlouho.

V době působení opata Thebese byl klášter využíván k charitní činnosti později se v jeho prostorách ubytovávali návštěvníci – ať už jednotlivci, nebo větší skupiny. Hlavním finančním zdrojem kláštera byl tehdy Spolek přátel kláštera, který funguje dodnes.³²

Několik let po svém příchodu opat Thebes těžce onemocněl a jeho zdravotní stav se postupně zhoršoval až do roku 2008, kdy z Oseka odešel do charitního domu v Goppeln u Drážďan. Se Spolkem přátel kláštera zůstal nadále v kontaktu a klášter navštěvoval, pokud mu to zdraví dovolilo. Opat Thebes zemřel 27. března 2010 a církevní život v Oseku se tak opět, a zatím naposledy, zcela přerušil.³³

Klášter přešel již roku 2008 do správy Kongregace Nejčistšího Srdce Panny Marie, která ho roku 2014 předala do užívání litoměřické diecéze pod podmínkou, že bude cisterciákům umožněno se kdykoliv do kláštera vrátit.³⁴

Předsedou Spolku přátel kláštera byl po odchodu opata zvolen MVDr. Jindřich Koska, který se zároveň stal administrátorem kláštera. V této funkci v Oseku působí dodnes.³⁵

³⁰ SKŘIVÁNEK, František: *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 84-85. s. 88.

³¹ Tamtéž, s. 89.

³² KRUTSKÝ, Norbert: *Vzpomínka na oseckého opata Bernharda Thebese*. Zdislava 2010, č. 10, s. 8.

³³ KRUTSKÝ, Norbert: *Vzpomínka na oseckého opata Bernharda Thebese*. Zdislava 2011, č. 1, s. 9.

³⁴ *Osek – Nutzung durch Diözese Leitmeritz*. Archivováno na: <https://web.archive.org/web/20160305032518/http://cisterciensia.blogspot.cz/2014/03/osek-nutzung-durch-diozese-leitmeritz.html> [cit. 20. 6. 2023].

³⁵ Do pěti let po smrti opata Thebese měla být sice zajištěna obnova osecké řeholní komunity, k té ale dodnes navzdory vyjednávání s některými zahraničními cisterciáckými komunitami nedošlo – KRUTSKÝ, Norbert: *Vzpomínka na oseckého opata Bernharda Thebese*. Zdislava 2011, č. 2, s. 7.

2. BIBLIOTHECA MAIOR

Liturgické knihy a později knihovny byly již od středověku nutným vybavením řeholních komunit – v Oseku byly knihy nejdříve ukládány spolu s cennostmi, pravděpodobně v komoře při severním boku kapitulní síně.³⁶ Je možné, že díla neliturgické povahy byla uložena mimo poklad, v místnosti určené pro práci a studium řeholníků.³⁷

Ve středověku fungovala v Oseku i písařská dílna, jak by mohla naznačovat zmínka v Kronice žďárské o Bibli opsané pro žďárský klášter oseckým mnichem Rudgerem ve 13. stol.³⁸

Do 15. stol. byla v Oseku vytvořena gotická pultová knihovna – lze tak usoudit jednak podle přítomnosti libri catenati,³⁹ které bývají součástí tohoto typu knihovny, jednak podle poznámky v katalogu z roku 1787, který se zmiňuje o existenci pultů, které byly ještě v 18. století využívány k uložení 219 knih v předsáli barokní knihovny.⁴⁰

Historie knihovny je samozřejmě pevně spjata s historií klášterní komunity a často byla ovlivněna zvraty v jejích osudech – ať už jde o odchod mnichů i s knihami do kláštera v Altzelle v období husitských válek, údajné pálení oseckých knih za arcibiskupa Karla z Lamberka (1607-1612), nebo vyplenění Oseka pruskými vojáky za sedmileté války, kdy bylo jako součást válečné kořisti z kláštera odvezeno i mnoho knih.

Pro tuto práci je důležité především období po obnovení kláštera v 17. století. Významným sběratelem knih byl opat Vanřinec Scipio, jehož vlastnické přípisky lze nalézt na mnoha oseckých knihách.⁴¹ Největší rozvoj knihovny, stejně jako rozvoj celého kláštera, ovšem nastal až za opata Benedikta Littweriga. Roku 1725 byla k budově prelatury přistavěna

³⁶ MICHLOVÁ, Jana: *Knihovna kláštera cisterciáků v Oseku* (dále jen *Knihovna kláštera cisterciáků*). In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 200.

³⁷ MOUČKOVÁ, Barbora: *Gotická knižní vazba a typologie gotických vazeb cisterciáckého kláštera v Oseku*. Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 27, 2008, s. 233.

³⁸ MICHLOVÁ, Jana: *Příspěvek k dějinám knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku*. Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 19, 1993, s. 118.

³⁹ Liber catenatus – kniha připevněná řetězem ke čtecímu pultu.

⁴⁰ MICHLOVÁ, J.: *Knihovna kláštera cisterciáků*, s. 201. Snad by mohlo jít o část chodby před knihovnou dnes sloužící jako portrétní galerie oseckých opatů, která je jak od prelatury, tak od konventu oddělena dveřmi.

⁴¹ Tamtéž. Zde je k podpisům opata Scipia uvedeno časové vymezení 1653-1691. V menší knihovně jsou podpisy pouze čtyři, ovšem z let 1650-1669.

nová barokní knihovna,⁴² která se v tomto období rychle rozrůstala, převážně už o knihy tištěné. Knihy, které nyní v policích stály hřbetem ven, získaly bílou pergamenovou vazbu, která mohla být opatřena i supralibros opata, případně byl jejich hřbet alespoň přetřen bílou barvou. V menší míře jsou zde zastoupena i supralibros pozdějších opatů Březiny nebo Elbela.⁴³

Z období opata Littweriga se dochoval také knihovní řád, vydaný opatem 9. 6. 1713. Knihovníci měli podle tohoto řádu povinnost zaznamenávat všechny zápůjčky z knihovny s uvedením dne a roku zápůjčky, mimo klášter pak směly být knihy půjčovány jen se zvláštním povolením opata.⁴⁴ Tato pravidla byla dodržována až do 19. století – jako poslední je schválil opat Salesius Krügener (1835-1842). Navzdory povinnosti evidence vypůjčených knih se zachovala pouze jedna kniha výpůjček, a to z let 1842-1898.⁴⁵

V době vzniku barokní knihovny byl také s největší pravděpodobností vypracován její nejstarší katalog, který obsahuje 1 079 záznamů. Knihy rozděluje do sedmnácti tematických okruhů,⁴⁶ v rámci okruhů jsou pak řazeny podle autorů a podle názvů anonymních děl. U jednotlivých knih uvádí pouze autora a název. Další katalog, uvádějící vedle autora a názvu díla i místo a rok vydání, vznikl pravděpodobně již o několik let později.⁴⁷

Do konce 18. století se počet svazků v knihovně téměř ztrojnásobil – tehdejší knihovník Gotthard Knechtel uvádí v katalogu⁴⁸ z roku 1787 celkem 2 889 knih rozdělených do jednatřiceti tematických okruhů. Kromě prostor samotné knihovny se tehdy knihy nacházely i v jejím předpokoji a v jedné místnosti na chodbě noviciátu (zde šlo především o

⁴² Obraz kláštera z roku 1738, vystavený v současnosti v prostorách kláštera uvádí v popisku pod bodem 9 („Bibliothek und Studierstüb oder Schuhl“), že se v těchto prostorách kromě samotné knihovny nacházela i studovna či škola.

⁴³ MICHLOVÁ, J.: *Knihovna kláštera cisterciáků*, s. 204. Zmiňuje pouze jedno supralibros opata Elbela, v menší knihovně byla ale identifikována další čtyři (signatury Ib15, Ib16, Ic8, Ic9). Supralibros všech zmíněných opatů se objevují převážně v podobě svisle umístěné opatské berly s iniciálami a datací – podrobnější rozbor viz dále.

⁴⁴ Tamtéž, s. 209.

⁴⁵ Tamtéž, s. 202. Tato kniha je dodnes uložena ve fondu Bibliothecae maioris pod signaturou Or I 46.

⁴⁶ V knihovně pod signaturou Or II 29. Kategorie Sacra Biblia, Concordantiae, Sacri Patres, Scripturistae, Theologi speculativi, Theologi morales, Canonistae, Civilistae, Controversistae, Concionatores, Ascetae, Historici, Philosophi, Rhetores, Poethae, Aethici, Miscelanei.

⁴⁷ Katalog vzniklý po roce 1729, dnes v knihovně pod signaturou Or II 30.

⁴⁸ V knihovně signatura Or I 44.

scholastické a kazatelské spisy). Katalog vypracovaný knihovníkem Timotheem Fasslem ve 40. letech 19. století pak uvádí již 15 734 svazků.⁴⁹

Knihovnu obohacovaly i pozůstalosti jednotlivých řeholníků – velkým přírůstkem byla knihovna Antona Dittricha (1786-1849), která obsahovala přes dva tisíce svazků.⁵⁰

Součástí fondu jsou i knihovny farářů z inkorporovaných far oseckého kláštera – stejně jako v menší knihovně jsou zde hojně zastoupeny knihy z Mariánských Radčic,⁵¹ které ale pravděpodobně přešly do kláštera před 20. stoletím – jsou tu tedy zastoupeni především faráři ze 17. a 18. století, zatímco v menší knihovně, která se utvořila až po druhé světové válce, jde především o osobnosti 19. a 20. století.

Na konci 18. století získal klášter, pravděpodobně zásluhou výše jmenovaného knihovníka Gottharda Knechtla, množství knih ze zrušených císterciáckých komunit v Plasích, Zlaté Koruně, Sedlci, benediktinského konventu Kladrubech u Stříbra nebo z bavorského kláštera v Ettalu, zrušeného roku 1803.⁵²

V souvislosti s převzetím správy chomutovského gymnázia roku 1811 se osecká knihovna výrazně rozšířila nejen o teologickou literaturu, ale i knihy přírodovědné, lékařské, astronomické nebo jazykovědné.⁵³

Výrazné změny pak přinesl konec druhé světové války – v klášteře vystřídal císterciáky salesiánský studentát, který byl ale již roku 1950 zrušen a osecký klášter se stal internačním táborem pro řeholníky. V diplomové práci Petra Konopíka je také uvedena zajímavá epizoda z dějin osecké knihovny k roku 1946 – opat Harzer, který měl tehdy knihovnu spravovat, prý u místních obyvatel vzbuzoval podezření, že se jeho vinou z kláštera ztrácí knihy, ač do této knihovny neměla veřejnost přístup. Situace byla vyřešena inspekcí Zemského národního výboru, který shledal, že tato obvinění pravděpodobně nejsou založena

⁴⁹ Tamtéž, s. 202-203. Třisvazkový *Catalogus Bibliothecae Ossecensis* – uložení bohužel neuvádí.

⁵⁰ Tamtéž, s. 203.

⁵¹ Tamtéž, s. 204.

⁵² Tamtéž.

⁵³ MICHLOVÁ, Jana: Historické perličky osecké. Osecké noviny 2023, 6, s. 9.

na pravdě, správcem knihovny pak měl být jmenován Zikmund Kapic, který v klášteře zůstal i po odsunu německých řeholníků.⁵⁴

Z klášterní knihovny se v poválečných letech vytratila více než polovina knih, která přešla do fondů státních institucí. Z 60 000 svazků tak v knihovně zůstalo pouze 24 000. Dle výpovědi tehdy přítomných salesiánů započali zaměstnanci Národní knihovny s vyklízením osecké knihovny již roku 1950⁵⁵ a pokračovali v něm až do převzetí klášterní knihovny do správy Univerzitní knihovny v Praze.⁵⁶

Řeholníci, kteří byli tehdy v Oseku internovaní, byli nuceni s vyklízením knihovny pomáhat – na rozdíl od výběru klášterního archivu nebyli při vyklízení ani přítomni odborníci. Řeholníci pak stáli v řadě a knihy si podávali od knihovnických sálů až k vozům, na které se nakládaly. Práce šla pomalu a internovaní se pokoušeli některé knihy před jejich osudem uchránit, nakonec tedy byla zhotovena dřevěná koryta, kterými se knihy dopravovaly z oken knihovny přímo na vozy. Knihovna poté údajně cestovala do Obořiště, kde byla dále tříděna, a nakonec do pražských centrálních institucí, v jejichž fondech zůstala ve většině případů až dodnes.⁵⁷

Pro ilustraci těchto událostí lze uvést výpověď salesiána Karla Dýnky: „*V noci nás tam nahnali a knihovnu jsme stěhovali do nákladňáků. Zřídili tam takový pás a na něj jsme ty knihy nakládali. Odváželi to neznámo kam. Údajně do Prahy. Vzpomínám si, že mnozí z nás v knihách listovali a dávali si je za košile. Chtěli jsme si je nechat. Ale samozřejmě to Státní bezpečnost nedovolila a všechno jsme museli zase odevzdat. Měl jsem to jako krutý zážitek, protože jsem hodně ctil literaturu a měl jsem velkou lásku ke knihám, a tam se s tím házel jako s nějakým podřadným zbožím.*“⁵⁸

⁵⁴ KONOPIK, Petr: Osudy oseckého kláštera v letech 1938-1950. Praha 2015 (nepublikovaná diplomová práce), s. 58.

⁵⁵ Paměť národa: Karel Dýnka (*1929). In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/dynka-karel-20180418-0> [cit. 18. 6. 2023].

⁵⁶ MICHLOVÁ, J.: *Knihovna kláštera cisterciáků*, s. 205.

⁵⁷ KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút: *Knihy víry, naděje a lásky: 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*. Praha 1996, s. 97.

⁵⁸ Paměť národa: Karel Dýnka (*1929). In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/dynka-karel-20180418-0> [cit. 25. 6. 2023].

Z kláštera pravděpodobně v tomto období zmizely i přírodovědné a historické sbírky, které byly původně součástí knihovny, a ze kterých se do dnešní doby dochovalo jen několik málo exponátů.⁵⁹

Zbytek osecké knihovny včetně jejího interiéru byl roku 1968 svěřen do správy Regionálního muzea v Teplicích, v jehož péči zůstává dodnes. Roku 1991 byla knihovna prohlášena ministerstvem kultury ČR za kulturní památku.⁶⁰

Teplickému muzeu se sice podařilo v 90. letech získat zpět některé knihy osecké knihovny nákupem, k restitucím ale nedošlo a ze zabavené části knihovny se tak do Oseka z 36 000 svazků vrátilo jen zanedbatelné množství. Několik málo svazků, které byly klášteru navraceny Památkem národního písemnictví v rámci restitucí, přešlo do knihovny menší, kde jsou uloženy dodnes. Většina zabavených knih je ale dodnes uložena v centrálních institucích – vlastní fond mají osecké knihy v Národní knihovně⁶¹, dále se ale nachází i v Kabinetu pro klasická studia ČR a v Národní lékařské knihovně.⁶²

Všechny knihy někdejší klášterní knihovny, které jsou dnes ve správě Regionálního muzea v Teplicích, jsou umístěny v původních prostorách knihovny v jižním křídle kláštera ve třech sálech. První z nich představuje původní barokní knihovnu, další dva sály byly zařízeny až v 19. století.

3. BIBLIOTHECA MINOR – POKUS O NÁSTIN HISTORIE

Současný fond Bibliothecae minor není na rozdíl od hlavní klášterní knihovny fondem historickým – vznikla až důsledkem událostí druhé poloviny 20. a počátku 21. století. Dějiny souboru nejsou prakticky nijak zdokumentované, proto je možné i nedávnou historii poznat jen velmi omezeně a tato podkapitola se v mnoha případech musí nutně omezit jen na hypotézy. K poznání její historie je potřeba se nejdříve věnovat jednotlivým původcům knih, které se v tomto fondu sešly. Tato podkapitola se zaměří především na právnické osoby – fyzickým osobám bude prostor věnován dále.

⁵⁹ WOLF, Jiří: nepublikovaný rukopis pro připravovaný katalog barokních rukopisů.

⁶⁰ MICHLOVÁ, J.: *Knihovna kláštera cisterciáků*, s. 205.

⁶¹ BOLDAN, Kamil: *Bohemikální iluminované rukopisy knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku z pohledu kodikologického*. *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků* 16, 1999-2000, s. 52-53 udává počet oseckých rukopisů v uložení Národní knihovny na více než 300.

⁶² Na základě ústního sdělení PhDr. Jiřího Wolfa, knihovníka teplického muzea, z 26. 6. 2023.

3.1 Osecká klášterní knihovna

Knihy původem z Bibliothecae maioris, jejíž historie byla popsána v předchozí kapitole, tvoří ve fondu jednu z největších skupin knih s identifikovaným vlastníkem – označeny jsou ve většině případů razítkem této knihovny, označeným v soupisu vytvořeném pro tuto práci signaturou A1, v některých případech pak i signaturou. Způsob, jakým se do menší knihovny dostaly, je bohužel ve většině případů neznámý. Některé z nich byly evidentně v nedávné době součástí restitucí z Památníku národního písemnictví,⁶³ tento soubor 26 knih ale zdaleka nepokrývá počet více než padesáti knih z větší knihovny pocházejících. V rámci souboru knih z osecké klášterní knihovny se podařilo dohledat několik málo starších vlastníků, kterým bude věnována pozornost v nadcházejících oddílech.

3.1.1 Klášter Plasy

Cisterciácký klášter v Plasích byl založen roku 1144 knížetem Vladislavem II. a je tak druhým nejstarším cisterciáckým klášterem na našem území.⁶⁴ Klášter měl na starost šest inkorporovaných farností ve svém nejbližším okolí a dohled nad ženským klášterem v Tišnově. Plaský opat se v tituluře označuje jako probošt českolipský, šlo ale jen o formální spojení a pastorační činnost přenechávali opati českolipským děkanům.⁶⁵

Plaský klášter byl jedním z klášterů zrušených za vlády Josefa II. (konkrétně nařízením z 24. 10. 1785). Navzdory snahám posledního opata Celestina Wenera nebyl klášter ani po smrti Josefa II. obnoven a řeholní komunita tak nadobro zanikla.⁶⁶

⁶³ Razítek PNP se ve fondu vyskytuje několik druhů, jejich popis společně se signaturami, na kterých se objevují, je uveden v příloze k této práci. Dohromady jde o tyto signatury: Ha5, Ia2, Ia3, Ia5, Ka3, Ka4, Ka8, Kc18, Kc20, Lb3, Lb7, Lb8, Lb9, Lc1, Lc3, Le7, Le8, Le9, Le11, Le14, Le17, Le18, Le19, Ob26, Ob28, Sa43.

⁶⁴ CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století*. In: FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera: (1145-1995): Sborník příspěvků semináře "Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny"*. Mariánská Týnice 1995, s. 5.

⁶⁵ POKORNÝ, Pavel: *Z osudů poslední klášterní komunity*. In: FÁK, Jiří. *850 let plaského kláštera: (1145-1995): Sborník příspěvků semináře "Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny"*. Mariánská Týnice 1995, s. 144. Titul probošta českolipského lze najít i na několika supralibros plaských opatů v menší knihovně.

⁶⁶ Tamtéž, s. 148.

Oproti ostatním dále zmiňovaným souborům je skupina knih původem z plaského kláštera relativně početná. Jedná se o 14 knih, rozpoznatelných především díky supralibros a exlibris plaských opatů Engelkena, Tyttla, Stoye a Wenera.⁶⁷ Jedinými výjimkami jsou marienthalský probošt Josef Maletz,⁶⁸ plaský farář František Stöhr⁶⁹ a děkan tamtéž, Josef Streer.⁷⁰ Žádné další vlastnické poznámky plaských řeholníků se ale bohužel identifikovat nepodařilo.

Do Oseka se knihy dostaly s nejvyšší pravděpodobností po zrušení kláštera roku 1785, stejně jako knihy z dále zmiňovaných cisterciáckých klášterů.

3.1.2 Klášter Porta Coeli

Porta Coeli je dodnes fungující ženský cisterciácký klášter v Předklášteří u Tišnova, založený královnou Konstancí roku 1230. Vizitátorem kláštera byl již od jeho založení opat velehradský.⁷¹

Porta Coeli byl jedním z mnoha klášterů zrušených za vlády Josefa II., konkrétně roku 1782, kdy muselo klášter opustit 45 řeholnic a sedm novic.⁷² O obnově komunity v Předklášteří se začalo jednat v polovině 19. století, kde klášter i s jeho panstvím zakoupil klášter v Marienthalu. Život v klášteře byl ale zcela obnoven až roku 1901, kdy byl také vysvěcen nový klášterní kostel.⁷³

⁶⁷ Pro podrobnější informace včetně signatur knih, na kterých se tyto značky nachází, viz kapitoly Supralibros a Exlibris.

⁶⁸ Ic2 / *Psalterium Cisterciense, cum canticis, hymnis, antiphonis, responsoriis, et orationibus*. Antwerpen 1686.

⁶⁹ Kb11 / Riegger, Paul Josef von (1705-1775): *Institutionum iurisprudentiae ecclesiasticae Pars I. principia iuris ecclesiastici continens*. Wien 1780.

⁷⁰ Kb18 / *Rituale Romano-Pragense*. Praha 1731.

⁷¹ FOLTÝN, Dušan: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005, s. 612-613.

⁷² Tamtéž s. 616.

⁷³ *Historie*. In: <https://www.portacoeli.cz/informace/historie> [cit. 19. 6. 2023].

Podíl knih prokazatelně z Porta Coeli v menší knihovně je malý – jde jen o dva svazky, jeden z nich poté s nejvyšší pravděpodobností prošel skrze velkou knihovnu po zrušení kláštera Porta Coeli v 18. století.⁷⁴

První knihou je rukopis Za1, vzniklý v 18. století, který se do Oseka dostal s nejvyšší pravděpodobností po zrušení tišnovského kláštera, druhou poté breviář z roku 1875.⁷⁵ Samozřejmostí je příchod knihy do Oseka až po obnovení tišnovského kláštera roku 1901 – od této doby bylo ovšem fungování kláštera narušeno jen druhou světovou válkou, kdy byl pod nucenou správou okupantů, a rokem 1950, kdy už ale nefungoval ani klášter osecký. Podle dostupných zdrojů cisterciáčky z Podklášteří do oseckého charitního domova umístěny nebyly⁷⁶ – snad se tedy kniha mohla do Oseka dostat během druhé světové války, kdy sem přišly i knihy z Mariensternu a Marienthalu.⁷⁷ Žádné další provenienční značky bohužel nic k osudům této knihy nenapovídají.

3.1.3 Klášter Lilienfeld

Lilienfeld je dodnes fungující cisterciácký klášter v Dolním Rakousku, založený roku 1202 Leopoldem VI. Babenberským. Těžkým úpadkem si klášter prošel v 16. století, do konce století následujícího se z něj ale vzpamatoval⁷⁸ – z tohoto období obnovy se také v osecké knihovně nachází (jediné) dvě lilienfeldské knižní vazby se supralibros opata Cornelia Straucha (1638-1650).

Stejně jako klášter v Plasích byl i klášter v Lilienfeldu zrušen za vlády Josefa II., konkrétně roku 1789. Už o rok později byl ale Leopoldem II. obnoven.⁷⁹ Knihy z lilienfeldského kláštera se tak do Oseka dostaly pravděpodobně stejným způsobem, jako

⁷⁴ LaX (rukopis)

⁷⁵ Hd14 / *Breviarium Cisterciense reformatum juxta decretum sacrorum rituum congregationis diei 3 Julii 1869 confirmatum a Pio IX. Pont. Max. Auctoritate Rr. DD. Benedicti Wuyts ... editum.* Westmalle 1875.

⁷⁶ SKŘIVÁNEK, František: *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků.* In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník.* Osek 1996, s. 87. FOLTÝN, Dušan: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha 2005, s. 616.

⁷⁷ MACEK, Jaroslav: *Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do r. 1950.* In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník.* Osek 1996, s. 76.

⁷⁸ *Informationen – History.* In: <https://www.cisto.at/stift/> [cit. 23. 6. 2023].

⁷⁹ Tamtéž.

knihy z Plas. Ač bylo období zrušení kláštera krátké, utrpěla lilienfeldská knihovna velké ztráty⁸⁰ – je tedy pravděpodobné, že mezi těmito knihami byly i dva prvotisky, které našly cestu do Oseka a později skrze Památník národního písemnictví do fondu Bibliothecae minoris.⁸¹

Pro tuto práci je zajímavá lilienfeldská klášterní knihovna, která v současnosti čítá na 40 000 svazků, 229 rukopisů a 120 prvotisků.⁸²

3.2 Inkorporované farnosti oseckého kláštera

Společně s knihami pocházejícími přímo z oseckého kláštera tvoří knihy jeho inkorporovaných farností nejpočetnější část fondu. Ač se počet farností spravovaných oseckými cisterciáky v průběhu historie měnil, šlo většinou o přibližně devět farností – Osek, Hrob, Jeníkov, Jenišův Újezd, Mariánské Radčice, Libkovice, Vtelno, Vysočany a Škrle.⁸³ Z tohoto výčtu jsou ovšem pouze čtyři farnosti zastoupeny ve fondu Bibliothecae minoris, a to Mariánské Radčice, Osek, Hrob a Jeníkov.

Mariánské Radčice (německy Maria Ratschitz, zastarale také Mariánské Račice) jsou starou farností, zmiňovanou v pramenech již od poloviny 14. století. Historie farnosti i samotné obce je pevně spjata se zdejším poutním místem a mariánským kultem – i v dobách reformace tak Mariánské Radčice stály pevně na straně katolické. Současnou podobu získal místní farní kostel v období barokních přestaveb kláštera na přelomu 17. a 18. století.⁸⁴ V té době žila u poutního místa komunita oseckých cisterciáků, která zajišťovala poutní provoz a je velmi pravděpodobné, že se zde nacházela i větší knihovna.

Farnost v Mariánských Radčicích má ve fondu zdaleka největší zastoupení – několikrát se v knihách vyskytují její razítka a vlastnická poznámka (zpravidla na přední desce) „M.

⁸⁰ *Kunst & Kultur – Bibliothek*. In: <https://www.cisto.at/stift/> [cit. 23. 6. 2023].

⁸¹ K prvotiskům lilienfeldské knihovny také ROB-SANTER, Carmen – SCHULLER-JUCKES, Michaela: *Die Inkunabelsammlung des Stiftes Lilienfeld*. In: MAURER-Pius – RABL, Irene – SCHMID, Harald: *Campililiensia. Geschichte, Kunst und Kultur des Zisterzienserstiftes Lilienfeld*. Lilienfeld 2015.

⁸² *Kunst & Kultur – Bibliothek*. In: <https://www.cisto.at/stift/> [cit. 23. 6. 2023].

⁸³ KOCOUREK, Ludomír: Inkorporované farnosti oseckého kláštera. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 104.

⁸⁴ Tamtéž, s. 107-108.

Ratschitz“, případně „Maria Ratschitz“ – ta se objevuje převážně na periodikách 19. a 20. století, která byla patrně do kláštera objednávana hromadně a poté rozvážena do jednotlivých farností. Nejčastěji lze ovšem vidět podpisy samotných mariánskoradčických farářů. Takto jsou v knihovně hojně zastoupeni faráři Emmeran Gamperle (1815-1878), Odilo Klameth (1876-1937) a vzácněji pak poslední cisterciácký farář Nivard Krákora (1902-1975).⁸⁵ Mezi dosud nezpracovanými písemnostmi archivní povahy uloženými v prostorách Bibliothecae minor je také strojopisný soupis knih mariánskoradčické farnosti čítající přes 200 svazků.

Farnost v Oseku (respektive ve Starém Oseku – Alt Ossegg) sídlí od středověku při oseckém kostele sv. Petra a Pavla, který byl roku 1917 povýšen na kostel děkanský. Svou současnou barokní podobu získal kostel na počátku 18. století.⁸⁶

Knihy osecké farnosti, respektive oseckého děkanství, jsou v knihovně označeny nejčastěji razítky nebo, stejně jako v případě Mariánských Radčic, na periodikách přípisem „Ossegg“. Výjimečně se také objevují podpisy farářů.

Další zastoupenou farností je farnost v Hrobu (Klostergrab) – opět jde o farnost starou, jejíž kostel byl vystavěn na konci 13. století. Horní město Hrob mělo pro osecký klášter velký význam, zejména díky dolování rud, které v této oblasti probíhalo od středověku. Hrob se proslavil především spory místních protestantů s katolickou vrchností (tehdy s pražským arcibiskupstvím, pod jehož správu osecký klášter spadal) na počátku 17. století. Dílem rekatolizace byla ale farnost do poloviny století opět téměř čistě katolická. Původně raně gotický farní kostel sv. Barbory byl v 19. století přestavěn v pseudogotickém stylu a tuto podobu si zachoval dodnes.⁸⁷

Hrobská farnost má ve fondu zastoupení poměrně malé – jedná se pouze o několikrát se objevující nápis „Klostergrab“ na přední desce různých periodik. Důležitou součástí tohoto souboru je ale i jeden rukopis pod signaturou Zb4, kterému bude v této práci věnován prostor dále.

⁸⁵ Pro základní informace k nim a signatury, pod kterými lze jejich podpisy nalézt, viz kapitolu Vlastnické poznámky.

⁸⁶ Tamtéž, s. 108.

⁸⁷ KOCOUREK, Ludomír: *Inkorporované farnosti oseckého kláštera*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 104-106.

Farnost v Jeníkově (Janegg) je ve fondu zastoupena nejméně – objevuje se zde pouze jedna vlastnická poznámka⁸⁸ a jedno razítko.⁸⁹

3.3 Salesiánský studentát Osek

Jak již bylo zmíněno, salesiáni získali osecký klášter po odsunu německých řeholníků roku 1946. V klášteře si zřídili teologický studentát pro salesiánské bohoslovce celé českomoravské inspektorie, kde ze začátku studovalo 25 bohoslovců, později ale i přes 45.⁹⁰

Ředitelem studentátu se stal P. Josef Lepařík, rodák z Olomouce, který se sem spolu s bohoslovci přesunul z Mníšku pod Brdy. V Oseku ale zůstal pouhý jeden rok, než se vrátil do salesiánského domu v Ostravě, kde již dříve působil jako ředitel. Na jeho místo v Oseku poté nastoupil P. František Míša, který ústav vedl až do roku 1950, kdy byl přesunut k internaci do Želiva.⁹¹ Vedle zmíněných ředitelů stál v čele studentátu prefekt Jaroslav Vrátník, profesorský sbor pak tvořili Jaroslav Novosad, Emil Škurka, Štěpán Vandík a Vojtěch Basovník.

Salesiáni kromě kláštera přebrali i správu jeho sedmi farností a výuku náboženství na dvanácti školách. Podíleli se samozřejmě na duchovním životě místních obyvatel, provozovali ale i vlastní divadelní hry.⁹²

Ve fondu se nachází pouze dvě knihy oseckého salesiánského studentátu, které je možné jednoznačně identifikovat podle jeho razítka.⁹³ Jejich předchozí osudy bohužel zjistit nelze – pravděpodobně jde buď o knihy, které salesiáni přivezli roku 1947 z jiných institucí,⁹⁴ nebo o knihy v Oseku zakoupené pro potřeby studentátu.

⁸⁸ Ab2 / *Missae defunctorum ex Missali Cisterciensi desumptae. Cum ordinario et canone, ut in ipsis servatur.* Paris 1682.

⁸⁹ Ce18 / *Nachmittags-Andachten für das Kirchenjahr.* Litoměřice 1906.

⁹⁰ BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích.* IV. díl, 2. svazek (Kongregace a řeholní společnosti). Praha 2018, s. 150.

⁹¹ JUNGMANNOVÁ, Pavla: Medailonky hlavních představených a našich provinciálů. In: <https://ascezech.cz/rs/view.php?cisloclanku=2019050015> [cit. 22. 6. 2023].

⁹² KŘÍŽKOVÁ, M. R.: *c.d.* Praha 1996, s. 74-75.

⁹³ Dc9 / Pospíšil, Josef (1845-1926): *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského.* Brno 1883. Ra5 / Vychodil, Pavel (1862-1938): *Apologie křesťanství.* Brno 1983.

⁹⁴ V tomto případě je ale zvláštní, že ani jedna kniha nemá provenienční znaky odjinud než z Oseka.

3.4 Jezuitské gymnázium Bohosudov

Bohosudov (dnes městská část Krupky) je již od středověku významným poutním místem. Pro zpracovávanou knižní sbírku je významná zdejší důležitá komunita jezuitů, která přišla z Chomutova na konci 16. století. Činnost řádu v Bohosudově byla několikrát přerušena – nejdříve za třicetileté války,⁹⁵ poté v období zrušení řádu v letech 1773-1853. Roku 1853 byl pak Bohosudov dokonce prvním místem v Českém království, kam se jezuité po obnově řádu vrátili.

Jezuité v Bohosudově spravovali chlapecký seminář, který v době první republiky patřil mezi největší instituce svého druhu na našem území. Gymnázium bylo roku 1939 zrušeno okupačními úřady, jezuité ale v Bohosudově zůstali až do roku 1950, kdy se budova gymnázia stala na krátkou dobu internačním táborem pro řeholníky a později kasárnami. Obnoveno bylo až roku 1993 jako biskupské gymnázium, které je v současnosti spojeno se základní školou.⁹⁶

Z Bohosudova se ve fondu Bibliothecae minoris nachází opět jen velmi malý soubor, prokazatelně o dvou knihách z let 1870 a 1908, které pravděpodobně do Oseka přišly po zrušení gymnázia roku 1939, případně s internovanými jezuity po roce 1950. Mladší kniha⁹⁷ je označena razítkem bohosudovského gymnázia, starší kniha⁹⁸ je misál, věnovaný bohosudovské bazilice Panny Marie Bolestné Františkem Auerhanem, děkanem ve Zlonicích, roku 1886.

3.5 Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského

Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského je jednou z nejstarších ženských kongregací, založenou roku 1652. Kongregace působí především v oblasti charity⁹⁹

⁹⁵ BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. III. díl, 4. svazek: Řeholní klerikové (jezuité). Praha 2012, s. 276-278.

⁹⁶ Tamtéž, s. 301-303.

⁹⁷ Ab5 / *Cantus Missalis Romani juxta editionem Vaticanam*. Regensburg, Roma, New York, Cincinnati 1908.

⁹⁸ Aa4 / *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini, restitutum s. Pii V. pontificis maximi jussu editum Clementis VIII. Et Urbani VIII. Auctoritate recognitum*. Regensburg 1870.

⁹⁹ JIRÁSKO, Luděk: *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha 1991, s. 129.

– z tohoto důvodu byly také sestry povolány do Oseka, kde spravovaly špitál, obnovený ve 40. letech 19. století opatem Zahrádkou. Při tomto špitálu později vznikla i škola,¹⁰⁰ kde sestry vyučovaly ruční práce. Boromejky později vyučovaly i na soukromé dívčí škole založené opatem Athanasiem Bernhardem.¹⁰¹

V menší knihovně pochází od této kongregace opět soubor dvou knih, obou z počátku 20. století. Jde o katechismus¹⁰² a učebnici biblických dějin,¹⁰³ knihy ale bohužel nemají žádné další provenienční značky, podle kterých by bylo možné určit definitivní spojení s oseckou dívčí školou, zdá se ale vysoce pravděpodobné. Samotná škola měla vlastní razítko, které se objevuje na několika dalších knihách fondu. Na jedné knize¹⁰⁴ pak lze nalézt i vlastnickou poznámku již zmíněného oseckého špitálu sv. Klementa.

3.6 Klášter Heilbad Heiligenstadt

Zvláštním případem je v této práci redemptoristický klášter v durynském Heilbad Heiligenstadt, odkud prokazatelně pochází tři svazky v menší knihovně.

Klášter byl založen roku 1920, v letech 1925-1927 byla pak vystavěna jeho současná budova, jejíž kostel byl vysvěcen roku 1929. Jeho knihovna v současnosti čítá na 20 000 svazků, které jsou nejspíše opatřeny stejným razítkem, které lze najít na knihách v Oseku.¹⁰⁵

Historie heiligenstadského kláštera, ač krátká, není zatím příliš dobře zpracovaná. Přítomnost knih v Oseku by snad mohla souviset s internací některých redemptoristů v

¹⁰⁰ MACEK, J.: *c. d.*, s. 73.

¹⁰¹ VILÍM, Karel: *Osek: Průvodce městem a jeho historií*. Teplice 1996, s. 16-17.

¹⁰² Ad6 / Wiedemayr, Leonhard (1853-1912): *Erklärung des vom [österreichischen] Gesammtepiskopate approbierten kleinen Katechismus der katholischen Religion*. Innsbruck 1900.

¹⁰³ Ra13 / Gottesleben, Nikolaus (1858?-1920?) – Schiltknecht, Johann Baptist (?): *Die biblische Geschichte auf der Mittelstufe der katholischen Volksschule*. Paderborn 1909.

¹⁰⁴ Ed20 / Elpelt, Franz Xaver (1806-1884): *Christkatholisches Krankenbuch. Gebete und Betrachtungen für Kranke und deren Pfleger, so wie für Seelsorger bei Ausspendung der heiligen Sterbe-Sakramente*. Wroclaw, Racibórz 1841.

¹⁰⁵ *Bibliothek des Redemptoristenklosters*. In: <https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Redemptoristenkloster> [cit. 22. 6. 2023].

klášteře po roce 1950. Tuto teorii by podporoval i malý počet svazků – řeholníkům bylo podle výpovědi pamětníka povolováno si s sebou do internace vozit jen minimální množství knih.¹⁰⁶

3.7 Hospodářská škola Teplice

Teplická hospodářská škola byla zřízena ústřední maticí školskou v Praze roku 1922. V říjnu 1938 byla škola evakuována do Loun, sloučena s místní obchodní akademií a přejmenována okupanty na vyšší obchodní školu. České školy v zabraných Sudetech pak byly zrušeny. Roku 1945 byla obchodní akademie v Teplicích obnovena v budově bývalé německé reálné školy, už o šest let později byla ale zrušena pro pokles zájmu o obchodní školství a administrativně spojena s místním gymnáziem, než studium dokončí poslední studenti. Ještě před tímto termínem byla ale roku 1953 obnovena, především pro svůj význam jako nejstarší odborná škola v regionu. Téhož roku jí také připadla budova tehdy zrušeného gymnázia, kde škola sídlí dodnes.¹⁰⁷

Ve fondu se nachází tři svazky se signaturními razítky profesorské a žakovské knihovny obchodní akademie – ve všech třech případech jde o francouzskou beletrii (pravděpodobně povinnou literaturu) vydanou na konci 19. nebo počátku 20. století. Zdá se nejpravděpodobnější, že do knihy Oseka přišly po evakuaci školy do Loun – snad byla její původní knihovna rozprodána či rozebrána místními.

3.8 Školy v Oseku a okolí

Kromě oseckého kláštera a jeho farností tvoří největší soubor knihy užívané především obecnými školami severních Čech – v lokalitách, kde působili osečtí cisterciáci jako katecheté.¹⁰⁸ Pravděpodobně tak byly součástí příslušných farních knihoven, odkud byly později do Oseka svezeny. Následující tabulka poskytuje základní přehled o těchto školách a signaturách svazků, které k nim náležely:

¹⁰⁶ *Paměť národa: P. Benedikt Vladimír Holota (*1922)* In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/holota-benedikt-vladimir-20150217-0> [cit. 22.6.2023].

¹⁰⁷ VLČEK, Jan: *Historie českého obchodního školství v Teplicích*. Teplice 2012, nestránkováno.

¹⁰⁸ Výjimkou je razítko obecné a měšťanské školy v Sadské, okr. Nymburk. Rb18 / Petru, Václav (1841-1906) – Drbohlav, Josef (1864-1944): *Čítanka pro školy měšťanské*. Praha 1911.

Obecná škola Libkovice	Qa27, Qa30
Obecná škola Mariánské Radčice	Qa13, Qa22, Qa24
Obecná škola Řetenice	Sb39
Obecná škola Skyřice	Qa14
Smíšená měšťanská škola Košťany	Rb21
Smíšená obecná škola Osek	Rb17
Soukromá dívčí škola Osek	Ob9, Ob10, Ob11, Ob12, Ob13, Qa1, Qa4, Qa6, Qa7, Qa8, Qa9, Qa11, Qa15, Qa16, Qa17, Qa18, Qa19

3.9 Jednotliviny

Ve fondu se nachází i několik dalších knih původem mimo Osek, které se zde ale vyskytují samostatně a není potřeba jim tak věnovat příliš prostoru.

Signatura Ob26¹⁰⁹ pochází z hornorakouského kláštera Kremsmünster založeného roku 777 bavorským vévodou Tassilem III. Důležité pro tuto práci je to, že byl klášter zrušen roku 1941, kdy byli řeholníci nuceni z Kremsmünsteru odejít. Vrátili se roku 1945 a od té doby zde řeholní komunita funguje dodnes.¹¹⁰ Na přední předsádce této knihy je poté poznámka, že knihu pro oseký klášter zakoupil roku 1905 bratr Felix.

Další jednotlivina¹¹¹ pochází z dolnolužického cisterciáckého kláštera v Neuzelle, založeného roku 1268 míšeňským markrabětem Jindřichem III.¹¹² Osudy této knihy jsou ale bohužel neznámé. Je sice označena razítky a signaturami Památníku národního písemnictví, žádné další vlastnické poznámky ale k jejím osudům nic nenapovídají.

¹⁰⁹ Ob26 / François, Philippe (1579-1635): *Sanctissimi Patris nostri Benedicti regula emedullata. Hoc est, exercitia quotidiana desumpta ex Regula S. Benedicti pro novitiis congregationum S. Vitoni et S. Hydulphi in Lotharingia et S. Mauri in Francia*. Köln 1631.

¹¹⁰ *Geschichte*. In: <https://www.stift-kremsmuenster.at/klostergemeinschaft/geschichte> [cit. 24. 6. 2023].

¹¹¹ Lb7 / *Vetus disciplina monastica, seu collectio auctorum ordinis s. Benedicti maximam partem ineditorum, qui ante sexcentos fere annos per Italiam, Galliam atque Germaniam de monastica disciplina tractarunt*. Paris 1726.

¹¹² 750 Jahre. In: <https://www.klosterneuzelle.de/#page-23-box> [cit. 23. 6. 2023].

Signatura Ed24¹¹³ pochází z Ukrajinského technicko-hospodářského institutu v Pardubicích, který v letech 1935-1945 nahradil zdejší zrušenou Ukrajinskou hospodářskou akademii, jako jejíž součást byl roku 1932 založen.¹¹⁴ Do Oseka se tedy kniha dostala pravděpodobně až po zrušení institutu, snad na konci 40. let přispěním salesiánů.

Pod signaturou Da23 se nachází misál původem z pražského Arcibiskupského gymnázia – označen je razítkem této instituce s adresou na Smíchově, kde gymnázium sídlilo pouhý jeden rok před svým zrušením roku 1942.¹¹⁵ Je tedy jisté, že kniha do Oseka přišla až po tomto datu, možná ještě v období druhé světové války.

Jeden svazek¹¹⁶ je poté označen razítky vídeňské dámské akademie¹¹⁷ a vídeňského spolku Sozialwissenschaftlicher Bildungsverein, další¹¹⁸ razítkem c. k. vojenské duchovní péče v pevnosti Bileći v Bosně a Hercegovině – více informací k nim se ale bohužel zjistit nepodařilo.

3.10 Společný vývoj fondu Bibliothecae minoris

Ačkoliv soupis původců fondu vypadá poměrně rozmanitě, pochází téměř všechny svazky z oseckého kláštera nebo jeho bezprostředního okolí.

Jak již bylo zmíněno, začal se fond Bibliothecae minoris utvářet v druhé polovině minulého století – vzhledem k tomu, že historie knihovny není nijak zdokumentována, je ale obtížné s jistotou určit přesnější období. Jisté je, že v 90. letech se v klášteře již nacházely knihy, které sem byly svezeny z inkorporovaných far, a to buď již ve 40. letech, tedy v období

¹¹³ Ed24 / Eyth, Max (1836-1906) – Lassmann, Alfred (?): *Berufstragik*. Wien, Leipzig 1913.

¹¹⁴ *Ukrajinská hospodářská akademie a Ukrajinský technicko-hospodářský institut (1922–1945)*. In: <https://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=27> [cit. 25. 6. 2023].

¹¹⁵ *Arcibiskupské gymnasium*. In: <https://www.bubenec.eu/arcibiskupske-gymnasium/> [cit. 24. 6. 2023].

¹¹⁶ Kb2 / Feuerbach, Ludwig (1804-1872): *Das Wesen des Christentums*. Leipzig 1849.

¹¹⁷ Jde o instituci Wiener Damenakademie při vídeňské univerzitě, ne o Wiener Frauenakademie.

¹¹⁸ Ob33 / Honig, Adolf (1857-1943): *Vojnův přítel čili voják ve svém životě a modlitbě*.

působení salesiánů, nebo až v 90. letech s návratem cisterciáckého řádu. Samozřejmě je také možné, že svoz probíhal ve dvou fázích, ve 40. i 90. letech, jak naznačuje i MVDr. Koska.¹¹⁹

Svoz knih v 90. letech lze dát do souvislosti s návratem cisterciáků, kteří se v optimistickém období 90. let, k nimž postupně byly přiváženy písemnosti z farních knihoven a archivů, které původně řádu patřily s vizi jejich lepšího a bezpečnějšího uchování v prostorách kláštera a pod dohledem zdejších řeholníků.

Ať už byl důvod a cíl přesunu knihoven jakýkoliv, k jeho uskutečnění pravděpodobně nedošlo – knihy zůstaly až do nedávné minulosti provizorně uloženy v krabicích nebo skříních v různých místnostech kláštera bez jakékoliv péče.

V tomto období se k souboru přidal poslední větší přírůstek – knihy navracené klášteru Památkem národního písemnictví. Za tehdy již opuštěný klášter převzal tyto knihy roku 2010 administrátor MVDr. Jindřich Koska.¹²⁰ Tento soubor tvoří dvacet knih, převážně starých tisků, nejmladší knihou je katalog českého a lužického kléru z roku 1862,¹²¹ patří sem ale i všechny čtyři prvotisky, které se v souboru nachází.

Celý soubor poté dalších osm let čekal na přesun do vhodných prostor, ke kterému došlo na jaře roku 2018 – k 13. 4. 2018 byly zásluhou MVDr. Kosky v prostorách prelatury v jižním křídle kláštera, v reprezentativní místnosti bývalé opatské kanceláře, instalovány nové skříně, do kterých byla část fondu přesunuta.¹²² Jeho velká část ale zůstala rozprostřena ve skříních v dalších místnostech kláštera, především v původní přijímací místnosti a ložnici opata, které navazují na současnou místnost knihovny, ale i ve služebním bytu MVDr. Kosky ve východním křídle kláštera a novém bytu opata Thebese, který si nechal zbudovat za svého působení v Oseku v prvním patře jižního zahradního pavilonu navazujícího na nemocniční křídlo. V téže době byly učiněny některé nedokončené laické pořádací pokusy, jak svědčí drobné papírové lístečky vložené do knih. Tyto pokusy se týkaly jak starších knih,

¹¹⁹ Na základě ústního sdělení MVDr. Jindřicha Kosky z 10. 3. 2023. MVDr. Koska spojuje svoz knih ve 40. letech především s farností v Mariánských Radčicích – ta ale byla až do 70. let spravována českým farářem Nivardem Krákorou, jehož vlastnické přípisky se ve fondu nacházejí poměrně často. Zdálo by se tedy pravděpodobnější, že byla mariánskoradčická knihovna do Oseka přivezena až po jeho smrti, nejspíše v 90. letech.

¹²⁰ Na základě ústního sdělení MVDr. Jindřicha Kosky z 10. 3. 2023.

¹²¹ Sa43 / *Catalogus personarum regularium sacri et exemti ordinis cisterciensis quae per Bohemiam ac Lusatiam in singulis utriusque sexus coenobiis Deo militant*. Most 1862.

¹²² Na základě textové konverzace s MVDr. Jindřichem Koskou ze 17. 3. 2023.

nacházejících se především ve služebním bytě, tak také mladších svazků ze 20. století dodnes uložených v zahradním pavilonu.

Po přesunu části fondu do nových prostor byly Mgr. Janou Oppeltovou, PhD. některým knihám přiděleny prozatímní lokační signatury. Tento systém byl nahrazen roku 2022, kdy byl celý historický soubor soustředěn do prostor knihovny a knihám byly přiděleny signatury nové.

4. ROZBOR FONDU BIBLIOTHECAE MINORIS

4.1 Uložení

Jak bylo výše zmíněno, fond Bibliothecae minoris je v současnosti uložen ve vlastní reprezentativní místnosti v prostorách bývalého opatského bytu ve východní části prelatury. Nachází se ve veřejnosti běžně nepřístupné části kláštera. Mobiliář knihovny se skládá z v 11 regálů o čtyřech policích (v současném uspořádání se ovšem počítá s možnou budoucí instalací páté police) a 14 uzavíratelných skříní o dvou policích, umístěnými pod těmito regály. Z těchto skříní bylo ale pro fond využito jen 15 polic v levé části knihovny a jedna police v pravé části, kde jsou uloženy rukopisy.

Ač je současné uložení knihovny pro fond mnohem příznivější než předchozí provizorní umístění, má samozřejmě také řadu nevýhod. Osecký klášter se dlouhodobě potýká s vyšší vlhkostí a samozřejmě jsou v historické budově i výkyvy teplot v zimních a letních měsících. V knihovně je možnost vytápění, ale vzhledem k tomu, že je místnost obývána jen velmi zřídka, není tato možnost z důvodu úspory energií příliš využívána. Naštěstí ale teploty ani tak neklesají pod nepříjemnou úroveň a pohybují se v zimě odhadem kolem 10-15 °C. V letních měsících je naopak nevýhodou přímé sluneční světlo v ranních hodinách, kterým teplota v místnosti stoupá až ke 30 °C. Poškození fondu biologickými škůdci je minimální a ve většině případů staré – jeho šíření by tak nemělo být v současném uložení příliš velkým rizikem.

V rámci základní preventivní ochrany by bylo nejlepším krokem v budoucnosti monitorovat teplotu a vlhkost v místnosti a učinit základní kroky proti přílišnému kolísání těchto hodnot. V ideálním případě by pak prospěla konzervace některých svazků – především některých prvotisků a paleotypů a jednoho liturgického rukopisu

3.2 Signatury

3.2.1 Současný systém signatur

V rámci vypracování katalogu knihovny byly všem jejím svazkům přiděleny lokační signatury, které se odlišují od všech typů signatur, používaných v staré klášterní knihovně. Protože v průběhu zpracování docházelo k přesunům jednotlivých svazků, byly signatury vloženy do knih na prouzcích papíru pro usnadnění pozdější manipulace s fondem, je však počítáno s jejich zanesením přímo do svazků. Signatury se skládají ze tří znaků – velké

písmeno A-T označuje pozici regálu (A-L) či skříně (M-T, Z), pro zachování tradičního značení bylo při označování regálů vynecháno písmeno J.

Malé písmeno poté označuje polici (a-e v případě regálů, a-b v případě skříní) s tím, že písmeno *a* vždy označuje spodní polici. Současný systém uložení počítá výhledově s instalací páté police do všech regálů, proto jsou knihy se signaturou *e*, které by měly být na této polici uloženy, prozatím zařazeny vždy v druhé řadě na polici *d*. V dolních skříních, kde se s dodatečným přidáním polic nepočítá (vzhledem k prostorovému omezení by přidání dostatečného množství polic ani nebylo možné), jsou police pro lepší přehlednost vždy označeny jedním písmenem, i když jsou v nich knihy uspořádány v několika řadách.

Posledním znakem signatury je pak arabská číslice určující pořadí svazku v polici.

Každému svazku je přidělena jen jedna signatura – situace, kdy se jeden svazek skládá z dvou či více děl, je v katalogu řešena pomocí označení textové jednotky malým písmenem, přímo ve svazcích ale tato informace uvedena není.

Pro ukázkou lze uvést například signaturu Fd1a, kde *F* značí šestý regál zleva, *d* čtvrtou polici, *1* první svazek v této polici a *a* první dílo v této knize.

4.2.2 Starší systémy signatur

Bibliotheca minor sice nemá žádný rozsáhlejší původní signaturní systém, objevuje se zde ale několik systémů různých původců – jde především o signatury hlavní klášterní knihovny a signatury Památníku národního písemnictví, objevuje se ale i řada dalších signatur, které bezpochyby patří jiným původcům, ale pro velmi malou četnost výskytu nebylo možné jejich původ spolehlivě určit.

Signatury osecké klášterní knihovny prošly v historii několika stádii vývoje. Jako první byla pro označení regálů užívána velká písmena A-Z (těmito signaturami jsou také dodnes označeny regály v první místnosti knihovny), v pozdějších obdobích poté zdvojená písmena AA-ZZ, malá písmena a-d a kombinace Aa-Zz. Jeden koridor knihovny je také označen číslicemi římskými. Ve dvou zadních místnostech knihovny jsou poté regály označeny kombinací písmene S a římské číslovky¹²³ – právě tento poslední zmíněný systém signatur se také nejčastěji objevuje na knihách menší knihovny.

¹²³ Na základě ústního sdělení PhDr. Jiřího Wolfa, knihovníka teplického muzea, z 26. 6. 2023.

Na některých knihách se také objevují již zmíněné prozatímní lokační signatury menší knihovny, vepsané zpravidla tužkou na předním předešlí. Jejich systém je v zásadě stejný jako současný systém signatur – velké písmeno označuje regál, římská číslice polici a arabská číslice pozici svazku. Tento systém byl zrušen při novém pořádní knihovny, kdy musely být knihy ze svého původního uložení přeskládány do vhodnějších polic.

Vlastní systém signatur měl patrně i osecký salesiánský studentát – vzhledem k tomu, že tento systém již nefunguje, a že se v menší knihovně vyskytuje poměrně vzácně, nelze tento systém s jistotou popsat. Knihy v něm byly rozhodně řazeny do tematických skupin, za tímto údajem pak v signatuře následuje arabská a římská číslice, které snad určují polici a umístění knihy v ní.¹²⁴

4.3 Rozsah fondu

Fond Bibliothecae minoris utváří v katalogu celkem 2245 položek.

Horní hranice jejího časového rozsahu fondu byla uměle určena k roku 1918 – důvodem bylo především velké množství mladších tisků původně umístěných v knihovních policích (především pozůstalost opata Thebese z 90. let), jejichž umístění v knihovně by nedávalo dostatečný prostor pro uložení vzácnějších tisků.

Spodní hranici časového rozsahu poté tvoří prvotisky, které byly v nedávné době klášteru navraceny Památkem národního písemnictví. Nejstarší z nich pochází z let 1477-1478.

V knihovně bylo navzdory uvedenému limitu roku 1918 výjimečně ponecháno několik svazků, které se nachází na pomezí této hranice, jejichž vyřazení z fondu by výrazně narušilo vztahy mezi knihami. Jde převážně o ordinariátní listy, jejichž řada zasahuje až do 30. let minulého století,¹²⁵ dále poté jeden svazek týdeníku *Homiletische Wochenschrift* z let 1918-1919.¹²⁶ Konečný časový rozsah fondu je tak vymezen roky 1477-1935.

¹²⁴ Příkladem lze uvést Dc9 / Pospíšil, Josef (1845-1926): *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*. Brno 1883, kde se vedle razítka salesiánského studentátu objevuje signatura Ph. 8a II.

¹²⁵ Db20, Ga22, Ga23, Ga25, Ga26.

¹²⁶ Db2 / *Homiletische Wochenschrift*. 1918-1919.

4.4 Jazyk

Jak by se v oblasti německého osídlení dalo očekávat, tvoří fond především knihy jazykem německé nebo latinské. V případě latiny jde samozřejmě především o knihy liturgické, případně katalogy kléru, direktáře, nebo i několik univerzitních tezí.

Německojazyčné knihy pak převažují snad ve všech tematických kategoriích vyjma zmíněných knih liturgických.

Méně často se objevují knihy českojazyčné, případně knihy psané hornolužickou srbštinou. Skupina českých knih se tematickým složením výrazně neliší od německých knih, v případě lužickosrbských knih jde především o několik německo-lužickosrbských slovníků,¹²⁷ gramatik¹²⁸ a jeden překlad Nového zákona.¹²⁹

V zanedbatelném zastoupení se pak vyskytuje i francouzština¹³⁰ a angličtina,¹³¹ kterými je psána především beletrie, a hebrejšтина a řečtina v různých slovnících a gramatikách.¹³²

Do tohoto zhodnocení nebyly zahrnuty některé jazyky, které se vyskytují pouze v jedné desetijazyčné modlitební knize pod signaturou Qb20, ale jinde v knihovně zastoupeny nejsou – jde především o chorvatštinu, slovenštinu, slovinštinu a maďarštinu.

Kromě tohoto jednoho svazku jsou knihy převážně jednojazyčné, případně dvojjazyčné.

4.5 Tematický rozbor

Obsahové složení fondu koresponduje se zájmy jeho původních vlastníků – převažují zde texty teologické a liturgické, případně knihy týkající se výuky, katecheze, kazatelství a řečnictví.

¹²⁷ Bd1 / Pfuhl, Christian Traugott (1825-1889): Lausitzisch Wendisches Wörterbuch. Bautzen 1866.

¹²⁸ Rb30 / Kral, Jurij (1864-1945): Grammatik der Wendischen Sprache in der Oberlausitz. Bautzen 1895.

¹²⁹ Pa1 / Łuścianski, Jurij (1839-1905) – Hórník, Michał (1833-1894): Nowy zákon. Bautzen 1896.

¹³⁰ De12 / Zola, Émile (1840-1902): *Nana*. Paris 1907.

¹³¹ Ed2 / Barclay, Florence L. (1862-1921): *The Rosary*. New York, London 1911.

¹³² Viz dále.

Na prvním místě je nutno zmínit Bibli, respektive její překlady – těch se v knihovně objevuje několik, zejména do němčiny,¹³³ jednou ale i do italštiny¹³⁴ a hornolužické srbštiny.¹³⁵ Nachází se zde také jeden zkrácený výtisk hebrejský.¹³⁶ Častěji se poté objevují podání biblických příběhů pro děti.¹³⁷

Mezi texty teologickými se nejčastěji objevuje teologie pastorální,¹³⁸ homiletika¹³⁹ a katechetika (zde především školní katechismy užívané cisterciáckými faráři),¹⁴⁰ v menší míře poté teologie morální.¹⁴¹ Z knih zabývajících se církevní historií jsou zde poté bezpochyby nejzajímavější tři výtisky *Cistercium bis-tertium*, rozsáhlé historie cisterciáckého řádu sepsané oseckým mnichem Augustinem Sartoriem.¹⁴²

¹³³ Jako příklad lze uvést Cd1 / Eß, Leander van (1772-1847): *Die Heilige Schriften des Alten und Neuen Testamentes*. Sulzbach 1872.

¹³⁴ Ob31 / Diodati, Jean (1576-1649): *Il Nuovo Testamento del nostro signore e salvatore Gesù Cristo*. London 1876.

¹³⁵ Již zmíněná Pa1 / Łuścanski, Jurij (1839-1905) – Hórnik, Michał (1833-1894): *Nowy zákon*. Bautzen 1896.

¹³⁶ Cd5 / Abraham, Michael (?): *Rahmer-Abraham: Hebräische Lesebibel zugleich eine Vorstufe zu Rahmer-Abraham: Tefilla kezara*. Frankfurt am Main, 1910.

¹³⁷ Například Qa1 / Panholzer, Johann (1842-1907): *Große Biblische Geschichte des Alten und Neuen Testaments für die katholische Jugend der Bürgerschulen und der oberen Klassen der allgemeinen Volksschulen*. Wien 1907.

¹³⁸ Ie16-19 / Chládek, Jiljí (1743-1806): *Bemmerkungen über wichtigere Gegenstände der Pastoraltheologie für katholische Geistliche*. Praha 1804.

¹³⁹ Gb1-11, Kc11 / Forstner, Adam (1752-1820): *Homiletische Bibliothek für Seelsorger und Prediger*. Sankt Pölten 1786.

¹⁴⁰ Řada malých, středních i velkých katechismů je uložena na polici Qa. Příkladem Qa31-33: *Großer Katechismus der katholischen Religion*. Varnsdorf 1906. V knihovně se nachází i jeden katechismus lužickosrbštiny – Gb3 / Deharbe, Joseph (1800-1871) – Wuschanski, Georg (1839-1905): *Katholski katechismus z krótkimi stawiznami nabožnistwa*. Bautzen.

¹⁴¹ Příkladem Eb13-14 / Müller, Ernest Maria (1822-1888): *Theologia Moralis*. Wien 1889.

¹⁴² Ha3, Ia3 / Sartorius, Augustinus (1663-1723): *Cistercium bis-tertium seu historia elogialis, in qua sacerrimi ordinis Cisterciensis anno domini 1698 à sui origine sexies, seu bis-ter saecularis, primordia incrementa ... recensentur*. Praha 1700. Kc3 / Sartorius, Augustinus (1663-1723): *Verteütschtes Cistercium bis-tertium, oder Cistercienser Ordens-Historie*. Praha 1708.

Z textů liturgických se objevují převážně misály¹⁴³ a breviáře,¹⁴⁴ dále poté několik graduálů¹⁴⁵ a antifonářů.¹⁴⁶ Tyto texty také tvoří největší část fondu.

Kromě již zmíněných katechismů se v knihovně objevují i jiné texty používané při výuce, v tomto případě především na vyšších stupních školství. Nejčastěji jde o učebnice matematiky¹⁴⁷ a klasických jazyků,¹⁴⁸ vydané převážně na přelomu 18. a 19. století – pravděpodobně tedy souvisí s chomutovským gymnáziem, kde osectí cisterciáci od počátku 19. století vyučovali.

Beletrie, převážně díla klasiků, se objevuje nejčastěji ve velkých sériích vydávaných v 19. a 20. století. Jako příklad lze uvést řadu *Classische Cabinets-Bibliothek*, vydávanou v první polovině 19. století, která je v knihovně zastoupena bezmála sto svazky.¹⁴⁹

¹⁴³ Aa7 / *Missale Cisterciense reformatum juxta decretum Sacrorum rituum congregationis diei 3 Julii 1869 confirmatum a sanctissimo domino Pio IX.* Westmalle 1887.

¹⁴⁴ Ce29 / *Breviarium Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum s. Pii V. pontificis maximi jussu editum Clementis VIII. et Urbani VIII. auctoritate recognitum*, Regensburg, New York 1866.

¹⁴⁵ Ha10 / *Graduale Cisterciense, auctoritate reverendissimi Domini D. Abbatis generalis editum.* Paris 1696.

¹⁴⁶ Na polici Oa se nachází sedm antifonářů, které jsou také rozměrově největšími knihami ve fondu, měřícími na výšku přibližně 50 cm. Příkladem Oa1 / *Antiphonarium Cisterciense auctoritate RR. Domini Sebastiani Wýart ... editum.* Westmalle 1903.

¹⁴⁷ Fc17 / Winkler, Georg Johann (1776-1853): *Lehrbuch der Rechenkunst und Algebra, zum Gebrauche auf Forst-Akademien und für diejenigen, welche die Forstwissenschaft nach ihrem dermahligen Zustande gründlich studiren, oder sich überhaupt mathematische Kenntniße erwerben wollen.* Wien 1813.

¹⁴⁸ Cc15 / *Gedike's Griechisches Lesebuch für die ersten Anfänger.* Wien 1807. Ic12 / Gardin-Dumesnil, Jean-Baptiste (1720-1802) – Ernesti, Johann Christian Gottlieb (1756-1802): *Versuch einer allgemeinen lateinischen Synonymik in einem Handwörterbuche der synonymischen Wörter der klassisch-lateinischen Sprache.* Wien 1814.

¹⁴⁹ Ob39-77, Ob94-143, Sa73-82 / *Classische Cabinets-Bibliothek, oder Sammlung auserlesener Werke der deutschen und Fremd-Literatur.* Wien 1825-1829.

Dále jsou součástí fondu i slovníky, jak překladové (převážně latinské,¹⁵⁰ ale i řecké¹⁵¹ a lužickosrbské¹⁵²), tak výkladové. Jako zajímavý příklad výkladového slovníku může posloužit bohatě ilustrovaný patnáctisvazkový Brockhausův slovník, uložený na policích Eb a Ec.¹⁵³

Ve fondu byly ponechány i písemnosti, které by bylo možné považovat za archiválie – jedná se o periodicky vydávané tiskoviny, především ordináře, ordinariátní listy a konzistoriální kurendy. Vzhledem k tomu, že archivy tyto písemnosti ve většině případů nepřijímají, bylo rozhodnuto o jejich zařazení do knihovního fondu.

4.6 Tiskaři a vydavatelé

Většina knih ve fondu podává na titulním listu, případně na přední desce, nebo na konci textu informace o vydavateli či tiskaři, místu a roku vydání. Časovému rozsahu knihovny již byla věnována vlastní podkapitola. Tato část se tedy zaměří na zbylé ze zmíněných informací.

Vzhledem k tomu, že se jedná o fond jazykově převážně německý, je většina knih rakouské a německé, případně české proveniencí.

Převažují zde knihy vydané ve Vídni, Praze, Augsburgu a německém městě Freiburg im Breisgau, sídle nakladatelství Verlag Herder založeného na konci 18. století. Běžně se dále mezi místy vydání objevuje Regensburg, kde dodnes působí nakladatelství Friedrich Pustet, založené v první polovině 19. století. V jeho knihách jsou často souběžně uváděna místa vydání čtyři – Regensburg, Řím, New York a Cincinnati. V druhé polovině 19. století byl v Regensburgu činný také v knihovně silně zastoupený vydavatel Georg Joseph Manz.

¹⁵⁰ Rb44 / Mühlmann, Gustav Eduard (1812-1870): *Lateinisch-deutsches und deutsch-lateinisches Handwörterbuch zum Gebrauch für Gymnasien, lateinische Schulen und Lyceen und für Real- und höhere Bürgerschulen*. Leipzig 1881.

¹⁵¹ Ic14 / *Griechisch-Deutsches Wörterbuch für die Jugend, nach Schellerischem Plan gearbeitet, mit einem Griechischen und Deutschen Index und Herrn Rektor Shellers Vorrede versehen*. Leipzig 1792.

¹⁵² Bd1 / Pfuhl, Christian Traugott (1825-1889): *Lausitzisch Wendisches Wörterbuch*. Bautzen 1866.

¹⁵³ Eb1, Ec1-14 / Brockhaus, Friedrich Arnold (1772-1823): *Brockhaus' Konversations-Lexikon*. Leipzig, Berlin, Wien 1901-1904.

Více jsou zastoupena i německá města relativně blízká regionu Podkrušnohoří, především Drážďany a Lipsko, výjimečně ale i Budyšín, odkud pochází všechny lužickosrbské tisky.

Na liturgických knihách se často objevuje jako vydavatel trapistický klášter v belgickém Westmalle, velká část literatury spojené s církevním životem ale pochází z Čech. Konkrétně jde o texty vydávané litoměřickým biskupstvím, pod jehož správu osecký klášter spadá – tyto pochází často přímo z Litoměřic (zde se v první polovině 19. století objevuje tiskař Karel Vilém Medau, jako vydavatel ale často figuruje i samotná litoměřická diecéze), v mnoha případech je ale jako místo tisku uveden Varnsdorf, kde působil v druhé polovině 19. století tiskař Ambrož Opitz. Několik málo knih bylo dále vydáno i v Teplicích, v Mostu, nebo dokonce v Oseku.¹⁵⁴

Z Prahy se objevuje především jezuitská (později univerzitní) tiskárna a nakladatelství Bohumil Haase a synové, působící především ve druhé třetině 19. století. Ve Vídni poté působilo až do poloviny minulého století nakladatelství Carl Fromme, v knihovně hojně zastoupené, nebo k. k. Schulbücherverlag. Jeho pražský protějšek, c. k. školní kněhosklad, je zde zastoupen méně, ale rozhodně ne v zanedbatelné míře.

4.7 Prvotisky a paleotypy

Prvotisky neboli inkunábule jsou speciální kategorií starých tisků vzniklých v období od počátku knihtisku do konce roku 1500.¹⁵⁵ Jako paleotypy se poté označují tisky vzniklé v letech 1501-1550, tedy v období ustálení typografie – z této kategorie lze ale dále vymezit i přechodnou fázi postinkunábulí, vzniklých v letech 1501-1520.¹⁵⁶

Ve fondu Bibliothecae minoris se svazky z tohoto období vyskytují jen velmi vzácně. Celkem jde o čtyři prvotisky z let 1478-1485, jednu postinkunábuli z roku 1502 a jeden paleotyp z roku 1521.

¹⁵⁴ Z Oseka pochází pouze Dc3-4 / *Album Ossecense, oder Verzeichnis der Mitglieder des Cistercienser-Stiftes Ossegg vom Jahre 1645-1896*. Osek 1896.

¹⁵⁵ VOIT, Petr: *Prvotisky*. In: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Prvotisky> [cit. 24. 6. 2023].

¹⁵⁶ VOIT, Petr: *Paleotyp*. In: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Paleotyp> [cit. 24. 6. 2023].

Skupina čtyř prvotisků může být podle autorů dále rozdělena na dvě dvojice knih. První z nich je dvousvazková *Quaestiones in quattuor libros Sententiarum* skotského františkána Jana Dunse Scota, vydáno v letech 1477-1478 v Benátkách Johannem von Köln a Johannem Manthenem.¹⁵⁷ Každý svazek obsahuje dvě knihy tohoto díla.

Jedná se o dva již zmíněné prvotisky pocházející z kláštera v Lilienfeldu, jak dokládá vlastnická poznámka na první straně obou tisků, ale především supralibros lilienfeldského opata Cornelia Straucha z roku 1639 přítomné na jejich předních deskách.

Oba svazky obsahují ručně malované iniciály – větší červeným a modrým inkoustem, menší většinou jednobarevně. Začátky odstavců jsou pak většinou vyznačeny rubrikací.

Druhou dvojici prvotisků tvoří díla italského dominikána Uga di Vinac, *Sermones de sanctis*, vydáno roku 1485 v Heidelbergu Heinrichem Knoblotzcherem¹⁵⁸ a *Sermones dominicales de tempore*, vydáno před rokem 1484 ve Štrasburku Michaellem Wenslerem.¹⁵⁹

Alespoň druhý z těchto tisků byl ve vlastnictví osekého kláštera již roku 1666 – označen je opatem Scipiem a podle rukopisu snad i opatem Littwerigem. Tyto nápisy byly při pozdějším vázání seřiznuty, což vedlo ke ztrátě téměř celého prvního podpisu a poškození datace druhého – ten ale podle zbylé části letopočtu pochází z 90. let 17. století. K převázání pravděpodobně došlo roku 1730, kdy také kniha získala novou vazbu se supralibros opata Besneckera. Na titulním listu se nachází i přeškrtnutá zmínka o jejím dřívějším majiteli, který se podepsal jako Ondřej Diviš, farář počepický.¹⁶⁰ V Počepicích sice farnost v tomto období byla, mezi jejími faráři se ho ale nalézt nepodařilo – objevuje se ale v letech 1616-1625 jako děkan v nedalekých Sedlčanech.¹⁶¹

Druhý svazek, opatřený taktéž supralibros opata Littweriga z roku 1730, obsahuje sice pouze jednu vlastnickou poznámku, bezpochyby jde ale o poznámku zajímavou - na horní

¹⁵⁷ Lb4 a Lb5. V německé databázi *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* je dílo vedeno pod číslem 09073.

¹⁵⁸ Lb8. V *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* číslo 0948920, Hain 9009.

¹⁵⁹ Lb9. V *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* číslo 13576, Hain 9002.

¹⁶⁰ „Ex lib[ris] Andreae Dionysij Parochi Poczepiczensis“. Počepice, okr. Příbram.

¹⁶¹ PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. Díl 6: Vikariáty: Sedlčanský a Votický*. Praha 1912, s. 64, 75-76.

hraně titulního listu se nachází (přeškrtnutý a částečně seříznutý) podpis Kašpara Mezichoda, karlštejnského děkana v letech 1558-1565.¹⁶²

Oba svazky obsahují malované iniciály. Pod signaturou Lb8 lze také nalézt na spodním okraji jedné strany malovanou drolerii opatřenou zlacením, která byla ale bohužel stejně jako zmiňované vlastnické přípisky seříznuta při pozdějším vázání.

Jedinou postinkunábulí ve fondu je dílo Bernardina Bustiho *Rosarium sermonum predicabilium ad faciliorem predicantium commoditatem nouiter compilatum*, vydáno v Lyonu roku 1502.¹⁶³ Prvním známým majitelem je františkán Jakob Schwederich, roku 1720 pak kniha přešla do vlastnictví oseckého kláštera, kde také získala roku 1758 novou vazbu se supralibros opata Březiny.

Knihy obsahuje ručně malovanou rubrikaci a iniciály, vyvedené převážně černým a červeným inkoustem. V textu se také nachází množství odkazovacích ručiček, upozorňujících na důležité pasáže.

Jediným paleotypem vzniklým po roce 1520 je kázání německého dominikána Johanna Taulera, vydáno roku 1521 v Basileji Adamem Petri.¹⁶⁴ Kniha přišla podle poznámky na titulním listu do osecké knihovny roku 1696, zajímavá je ale i poznámka jejího předchozího majitele – na předním přidešti je podepsán Johann Christian Stecher von Sebenitz, mostecký rychtář v 70. letech 17. století.¹⁶⁵

Každý z tisků zmíněný v této kapitole je označen několika signaturami – na prvním místě je nutno zmínit signatury hlavní klášterní knihovny a Památníku národního písemnictví, v jehož správě se nacházely až do nedávné doby, dále se zde ale vyskytují i staré prozatímní signatury menší knihovny a několik signatur nezařazených.

4.8 Rukopisy

Ve fondu Biliothecae minoris je uloženo 16 rukopisů pocházejících z 18. -20. století, kterým byl v knihovně vyhrazen vlastní prostor pod signaturou Zb1-16.

¹⁶² *Posloupnost karlštejnských děkanů od založení kapituly v roce 1357 do současnosti*. In: <https://www.kapitulakarlstejn.cz/dekani.html> [cit. 27. 6. 2023].

¹⁶³ Lc1.

¹⁶⁴ Ia8.

¹⁶⁵ ZAJÍČKOVÁ, Markéta: *Mostecká kniha posledních pořizení 1681-1733*. Ústí nad Labem 2010 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce), s. 18.

Prvním rukopisem je druhý – letní a podzimní – díl graduálu z 18. století, který je bohužel silně poškozený plísní, již je slepena dohromady většina knižního bloku. Naštěstí byla před rozsáhlejším poškozením ušetřena alespoň první strana, kde se nachází vlastnický přípisek cisterciáčky z kláštera Porta Coeli, sestry Petronelly Beranin, datovaný rokem 1778.

Pod signaturou Zb2 je uložen text zhotovený pro procesí na svátek Panny Marie růžencové (označovaný jako svátek svatého růžence). Stejně jako předchozí, mnohem rozsáhlejší rukopis je psán červenočerně a je opatřený i archaicky vyhlížející chorální notací. Datovaný však není, jeho stáří ale napovídá modlitba za Marii Terezii vepsaná na konec textu. Jde sice o přípisek mladší, ale dodává alespoň termín ante quem – rok 1780. Tento text se nejspíše používal ještě v 19. století, jak lze usoudit podle přípisů a oprav mladší inkoustovou tužkou. Jde o jeden kvatern bez desek, vázaný nití.

Podobně vypadá i text následující – jde o doplněk k římskému misálu určený pro zemřelé nadepsaný *Supplementum ad Missale defunctorum in anniversario defunctorum*, pocházející pravděpodobně z přelomu 18. a 19. století. Tento text se v knihovně vyskytuje několikrát, ovšem vždy přivázan do příslušného misálu. Na rozdíl od obou předcházejících liturgických rukopisů je psán pouze černým inkoustem a není doprovázen notací.

Dalším textem je kázání Petra Ungera (1723-1777) z roku 1761, toho času kooperátora v Jeníkově, nazvané *Passionpredig am heiligen Charfreitag zu Clostergrab die zweite anno 1761 Ecce Homo: der gegeiselte Jesus*. Za titulním listem je přivázan mědiryt erbů Mořice Adolfa Saského (1702-1759). Zajímavostí je i chronogram na titulním listu: *pasCe DoMIne, pasCe popVLo tVo*.

Text z roku 1702 pod signaturou Zb5 otevírá skupinu záznamů vysokoškolských přednášek – v tomto případě se jedná o poznámky budoucího opata Besneckera (1726-1747) z přednášek Bonifáce Blahny (1668-1718), cisterciáka ze sedleckého kláštera a toho času rektora řádového učiliště – koleje sv. Bernarda. Výklad z církevního práva, komentující třetí knihu Dekretálů Řehoře IX. známou pod názvem *De vita et honestate clericorum*, je opatřen koženou vazbou a čítá 182 listů. Text je psán poměrně zběžně, na mnoha místech je opatřen marginálními poznámkami.

Dále se ve fondu nachází rukopis s titulem *Trostgründe bei den traurigen Schicksalen der Menschen* – jde o poměrně rozsáhlý text rozdělený do kapitol a paragrafů, laděný ovšem jako dobově oblíbená útěšná kniha. Jediným známým vlastníkem tohoto

rukopisu neznámého autora, napsaného roku 1792 v Chebu, byl osecký cisterciák Malachias Stingl (1837-1914), který se v Chebu narodil – snad by tedy mohlo jít o rodinné dědictví.

K zápisům z univerzitních přednášek patří i rukopisy se signaturou Zb7-9, jejichž písařem a vlastníkem byl Jakub Stingl, student teologie ve třetím ročníku, jehož identitu se bohužel přesněji rozkrýt nepodařilo – snad by ale mohlo jít o příbuzného již zmíněného Malachiase Stingla. Autorem přednášek z roku 1839 byl patrně profesor pražské univerzity Jakub Josef Beer – jak uvádí titul prvního svazku *Theologia dogmatica generalis*. Další dva svazky zahrnují první a druhou část patrně navazujícího cyklu a jsou označeny *Theologia dogmatica specialis*, přednášející zde ale uveden není.

Soubor liturgických manuskriptů rozhojňuje rituál sepsaný pro mariánskoradčický kostel zdejším učitelem Antoniem Cronem. Kromě textů provázející pohřební obřady odlišené zvlášť pro děti a pro dospělé obsahuje ale i zajímavý text k odívání dětí do řádového roucha cisterciáků.

Pod signaturou Zb11 je uložen opis modlitební knihy *Himmlich PalmGärtlein*, sepsaný pro Annu Marii Högin roku 1783 – její písař je ale bohužel neznámý. Rukopis je psán více barvami inkoustu, vyzdoben drobnými kresbami, doprovoben různými drobnými devočními grafikami a opatřen koženou vazbou se slepotiskovými florálními motivy a zlatotiskovým supralibros s iniciálami „MAH“.

Supralibros je poté opatřena i rukopis následující, pocházející z 19. století – jde o další modlitební knihu, na jejíž přední desce je zlatotiskem uvedeno jméno Josepha Fischer. Na frontispisu je rukopis opatřen barevně tištěnou grafikou Panny Marie s dítětem.

Další rukopis je nadepsán *Der Sakristan. Bestimmungen, welche in Bezug auf das Läuten und andere kirchliche Verrichtungen einzuhalten sind* a sepsán byl v Oseku roku 1890 neznámým autorem. Jeho vlastníkem byl prokazatelně v letech 1934-1936 minulého století Alois Bousky, jak je uvedeno na titulním listu.

Zbytek souboru rukopisů tvoří texty z 20. století, sepsané v této práci již zmiňovanými oseckými řeholníky – jedná se o lužickosrbská kázání Dominika Schiela z roku 1906, rozjímání psaná Odilo Klamethem v letech 1898-1901 (podepsán je zde ještě křestním jménem, jako Engelbert Klameth) a nedatovaná seminární práce Nivarda Krákory, zabývající se dějinami odpustků a jejich významem.

5. INDIVIDUÁLNÍ ZNAKY SOUBORU

5.1 Fyzický stav fondu

Poškození fondu je navzdory více než neideálním podmínkám jeho předchozího provizorního uložení minimální. Většina svazků je v dobrém stavu, případně jen minimálně opotřebena.

Nejčastěji se v knihovně vyskytuje poškození hmyzem, především knihomolem – toto je nejběžnější na knihách z konce 18. století, z nichž velké procento vykazuje alespoň minimální poškození tohoto druhu. Ve většině případů ale není rozsáhlé a knihy tak nejsou ve větším ohrožení.

Časté jsou poté různé druhy běžného opotřebení – nejčastěji poškození hřbetu, uvolnění části knižního bloku, chybějící kování a spony či potrhané listy.

Některé knihy jsou stížené plísní, především na deskách a hřbetu. Zasažen je bohužel i jeden z prvotisků pod signaturou Lb4, kde se plíseň nachází dokonce uprostřed knižního bloku.

Těžce poškozený je i jeden z nejstarších tisků pod signaturou Lb3. Zde patrně došlo v období jeho umístění v knihovně Památníku národního písemnictví ke konzervaci a vyplnění některých odtržených částí listů papírem, bohužel je ale kniha nadále ve velmi špatném stavu – listy jsou křehké a mnoho z nich je natrženo či zcela odtrženo.

V nejhorším stavu jsou ovšem paradoxně často nejmladší knihy, především ty, které byly ponechány v papírových nakladatelských vazbách. Knižní blok se zde v mnoha případech zcela rozdělil na několik částí, které bylo nutné v rámci pořádání knihovny skládat zpět dohromady. I tak zde ale zůstalo několik svazků, které se dochovaly jen torzovitě. Ve špatném stavu jsou také často katechismy a učebnice z počátku 20. století, které byly očividně řadu let užívány žáky nižších stupňů školství v okolí Oseka. V těchto knihách se také objevují četné podpisy a výkresy žáků.¹⁶⁶

5.2 Knižní vazby

Ve fondu převažují vazby papírové, především na knihách z 19. a 20. století, kde se často objevují i nakladatelské vazby. Papírové vazby vlastnické se vyskytují nejčastěji na

¹⁶⁶ Extrémním případem je sign. Rb16, kde se vyskytuje několik desítek podpisů žáka Erharda Karbuse.

knihách z počátku 19. století – typický je béžový hřbet opatřený titulem knihy ve zlatotisku, který bývá na deskách doplněný barevným tragantovým papírem.

Poměrně často se objevují i vazby polokožené. Na konci 18. století byl zde, stejně jako u vazeb kožených, dáván důraz na část knihy v polici nejviditelnější, tedy na hřbet – jejich hřbety jsou bohatě zdobený zlacením, zatímco na deskách je většinou použit papír obyčejný. Z 19. století poté převažují vazby méně okázalé, většinou jen s nepříliš zdobeným názvem díla na hřbetu.

Kožené vazby, nejčastěji černé či hnědé,¹⁶⁷ se objevují převážně ve starších obdobích, případně na knihách liturgických. Kožené vazby na menších knihách konce 18. století, ale i pozdějších období, jsou zdobený stejným způsobem, jako již zmíněné vazby polokožené – tedy s bohatě zdobeným hřbetem a deskami ve většině případů nezdobenými, nebo opatřenými pouze jednoduchým slepotiskovým či zlatotiskovým rámečkem. Vzácněji jsou zde ale i vazby zcela nebo téměř nezdobené.¹⁶⁸

Objevují se i bílé pergamenové vazby, typické pro větší klášterní knihovnu,¹⁶⁹ a to především na větších svazcích uložených v policích Ia a Ka,¹⁷⁰ ale i na knihách menších¹⁷¹ a také na dvou již zmíněných prvotiscích.¹⁷²

Textilní či polotextilní vazby se pak objevují převážně na svazcích nejmladších, tedy z konce 19. a počátku 20. století, výjimečně pak na vazbách mladších poloviny 19. století.¹⁷³

¹⁶⁷ Zajímavostí zde může být několik misálů z 19. století vázaných v kůži červené, příkladem Fa10 / *Missale Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, s. Pii V. pontificis maximi jussu editum, Clementis VIII. et Urbani VIII. auctoritate recognitum*. Regensburg 1849.

¹⁶⁸ Kc13 / *Processionale ordinis Cisterciensis, autoritate RR. DD. abbatis generalis editum*. Paris 1689.

¹⁶⁹ Jde převážně o knihy, které opravdu v minulosti součástí tohoto fondu byly.

¹⁷⁰ Ia1 / Sbogar, Johannes Maria (1654-1701): *Theologia radicalis, in qua fundamentaliter veritas propugnatur*. Praha 1725.

¹⁷¹ Kc18 / Guilielmus Parisiensis (asi 1437-asi 1485): *Postilla Guillerini super epistolis et Evangeliiis dominicalibus una cum de sanctis sum sensum litterale collecta*.

¹⁷² Lb8, Lb9.

¹⁷³ Zde především vazby polotextilní, například Cc8 / Likawetz, Josef Kalasanský (1773-1850): *Elementa philosophiae*. Brno.

Kovové prvky jsou typické především pro knihy větších rozměrů – nejčastěji jde o misály,¹⁷⁴ kováním jsou ale opatřeny například i již zmíněné antifonáře v polici Oa. Výjimečně se pak objevuje kování na menších knihách.¹⁷⁵ Spony jsou převážně dírkové, v mnoha případech byly bohužel ze zadní desky odstraněny.

5.3 Supralibros

Termín supralibros označuje formu vlastnického přiznání knihy, která je výhradně spjatá s knižní vazbou – nachází se nejčastěji na přední (případně i zadní) desce, může se ale vyskytovat i na hřbetu, ořízce nebo sponách. Vzhledem k tomu, že v dřívějších dobách převažovali mezi soukromými vlastníky knih příslušníci vyšších vrstev, získalo supralibros v mnoha případech heraldickou podobu.¹⁷⁶

Ve fondu Bibliothecae minoris se nachází supralibros hned několik – ve většině případů jde o značky oseckých opatů ve formě prostých iniciál tištěných zlatým tiskem nebo slepotiskem na přední desce. Vzácněji je poté stejná značka tištěna na obou deskách, nebo je supralibros na přední desce doplněno datací.

Čistě na přední desce lze nalézt například supralibros opata Siegla,¹⁷⁷ stejnou značku na obou deskách užíval opat Elbel,¹⁷⁸ datací na přední desce má například supralibros opata Krügnera.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Fa12 / *Missale Cisterciense reformatum juxta decretum Sacrorum rituum congregationis diei 3 Julii 1869 confirmatum a sanctissimo domino Pio IX.* Westmalle 1877.

¹⁷⁵ Cd22 / *Gott, meine Zuflucht und mein Helfer, durch die Fürbitte der heiligen Mutter Anna. Ein Gebet und Erbauungsbuch für christkatholische Frauen und Jungfrauen.* Praha 1848.

¹⁷⁶ VOIT, Petr: *Supralibros (tištěná kniha)*. In: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Supralibros_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Supralibros_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)). [cit. 20. 6. 2023].

¹⁷⁷ Ba4 / *Missale Cisterciense reformatum juxta decretum Sacrorum rituum congregationis diei 3 Julii 1869 confirmatum a S[ancti]s[is]mo D[omino] D[omi]no Pio IX.* Westmalle 1877.

¹⁷⁸ Ib15 / Gazzaniga, Pietro Maria (1720-1799): *Theologiae dogmaticae in systema redactae.* Wien 1786.

¹⁷⁹ Ba1 / *Missale Cisterciense juxta novissimam Romani recogniti correctionem, auctoritate reverendissimi domini domini abbatis Cisterciensis generalis editum.* Paris 1729.

Dále se ve fondu vyskytují také již zmíněná heraldická supralibros – jediným příkladem původem z Oseka je supralibros opata Littweriga na knize *Cistercium bis-tertium Augustina Sartoria*.¹⁸⁰

Hojněji se zde vyskytují heraldická supralibros opatů plaských, především Evžena Tyttla. Jeho supralibros lze v knihovně nalézt v několika formách – buď jako již zmíněné heraldické supralibros, vždy s datací a někdy i s iniciálami, případně jen jako iniciály s datací, nebo i bez ní.

Na dvou svazcích pak lze najít supralibros plaského opata Engelkena a na jednom svazku supralibros opata Celestina Stoye.

Opomenout nelze ani heraldické supralibros Jaroslava Bořity z Martinic na jednom svazku, zakoupeném do Oseka pravděpodobně v období první republiky, kdy byla rozprodána knihovna rodu Martiniců ve Smečně.¹⁸¹

U oseckých opatů je běžné i supralibros s vyobrazením opatské berly a iniciálami – to používali opati Littwerig,¹⁸² Besnecker¹⁸³ a Březina. Toto supralibros se na jednom svazku vyskytuje i bez iniciál – podle datace supralibros do roku 1775 lze předpokládat, že se jedná o značku opata Březiny.

Následující tabulka podává přehled všech supralibros nalezených ve fondu:

Majitel (funkce)	Signatury
Benedikt Littwerig (opat osecký 1691-1726)	Ia3, Kc19
Jeroným Besnecker (opat osecký 1726-1747)	Kc18, Lb8, Lb9
Kajetán Březina z Birkenfeldu (opat osecký 1747-1776)	La2, La4, Lc1
Mořic Elbel (opat osecký 1776-1798)	Ib15, Ib16, Ic8, Ic9

¹⁸⁰ Ia3 / Sartorius, Augustinus (1663-1723): *Cistercium bis-tertium seu historia elogialis, in qua sacerrimi ordinis Cisterciensis anno domini 1698 à sui origine sexies, seu bis-ter saecularis, primordia incrementa ... recensentur*. Praha 1700.

¹⁸¹ LIFKA, Bohumír. *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*. Praha 1982, s. 93.

¹⁸² Kc19 / Novák, Jan František (1683-1753): *Neuer Prager Titular und Logiaments-Kalender Zu Ehren deß H. Wenceslai, Fürsten, Martyrer, und Patrons deß Königreichs Böheimb*. Praha 1724.

¹⁸³ Příkladem Kc18 / Guilielmus Parisiensis (asi 1437-asi 1485): *Postilla Guillerini super epistolis et Evangeliiis dominicalibus una cum de sanctis sum sensum litterale collecta*.

Salesius Krügener (opat osecký 1835-1842)	Ba1, Da22
Athanas Bernhard (opat osecký 1853-1875)	Fa5
Ignác Krahl (opat osecký 1876-1886)	Aa5, Aa6
Meinrad Siegl (opat osecký 1886-1911)	Aa7, Ba4, Ba5, Ba6, Ba7, Ba8, Ba9
Benedikt Engelken (opat plaský 1666-1681)	Ka3, Ka4
Evžen Tyttl (opat plaský 1699-1738)	Da12, Da36, Fa9, Ha5, Ka1, Ka2, Ka5, Ka6, Ka7, Kb18
Celestin Stoy (opat plaský 1738-1748)	Le14
Kornelius Strauch (opat lilienfeldský 1638-1650)	Lb4, Lb5
Friedrich Mibes (farář v Mariánských Radčicích 1688-1700)	Ha1
Jaroslav Bořita z Martinic	Le11
„Für die Ossegger Stiftskirche“	Ie10, Rb35
Opatská berla (Kajetán Březina?)	Ie20
„B.S.A.K.T. MDCCXXIX“	Hd7
„G M E 1575“	Le7
„Wenceslaus Heyda“	Le6

5.4 Exlibris

Exlibris lze definovat jako formu přiznání vlastnictví svazku, která se na rozdíl od supralibros nachází uvnitř knihy.¹⁸⁴ Pro potřeby této práce je exlibris definováno jako grafika vlepená (nebo v jednom případě vtištěná) do knihy – nepočítají se sem tedy rukopisné poznámky a razítka, kterým jsou věnovány vlastní kapitoly.

¹⁸⁴ VOIT, Petr: *Exlibris*. In: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Exlibris> [cit. 20. 6. 2023].

Exlibris se ve fondu vyskytují jen vzácně. Stejně jako u supralibros jsou zde čteně zastoupeny značky plaských opatů – v tomto případě Evžena Tytla¹⁸⁵ a Celestina Wenera.¹⁸⁶ Kromě těchto dvou případů už jde pouze o jednotliviny.

Bezpochyby zajímavým případem je skotský šlechtic George Home Drummond, jehož exlibris je vlepeno ve výtisku Vitruviových Deseti knih o literatuře z roku 1649 (Ia9).¹⁸⁷ Vzhledem ke stáří této knihy, grafickému zpracování a technice tisku exlibris se zdá nejpravděpodobnější ztotožnění s Georgem Homem Drummondem, šestým pánem Blair Drummondu (1743-1819).¹⁸⁸ Nepochybně by bylo zajímavé zjistit osudy této knihy a způsob, jakým se do Oseka dostala, což ale bohužel není možné už jen kvůli tomu, že jde o pouhou jednotlivinu.

5.5 Vlastnické poznámky

Stejně jako v jiných knihovních fondech lze i v osecké menší knihovně nalézt bezpočet vlastnických poznámek, vepsaných nejčastěji perem nebo tužkou na předním přidešti, na předsádce, titulním listu, či v některých případech přímo na deskách knihy.

Jak by se dalo očekávat, pochází velká část těchto poznámek od oseckých cisterciáků či od osob v jejich bezprostředním okolí, ať už jde o rodinné příslušníky, nebo o žáky, na jejichž školách působili cisterciáckí faráři jako katecheté.

Následující tabulky by měly podat základní přehled o osobách, jejichž vlastnické poznámky se v knihovně vyskytují. Ty byly rozděleny na několik kategorií s přihlédnutím

¹⁸⁵ Ba1 / *Missale Cisterciense juxta novissimam Romani recogniti correctionem, autoritate reverendissimi domini domini abbatis Cisterciensis generalis editum*. Paris 1729. Fa9 / *Missale Cisterciense juxta novissimam Romani recogniti correctionem, autoritate reverendissimi domini domini abbatis Cisterciensis generalis editum*. Paris 1729. Ha5 / Prospero da San Giuseppe (činný 18. století) – Christophorus Graecensis (?): *Bipartitus tubarum clangor diffusus ad mundum extra mundum, et ad mundum in mundo. Id est ad statum regularem, et saecularem ...* Augsburg, Graz 1735. Ob28 / *Libri Iosue, Iudicum, Ruth, Regum IV et Paralipomenon*. Köln 1679.

¹⁸⁶ Kb11 / Riegger, Paul Josef von (1705-1775): *Institutionum iurisprudentiae ecclesiasticae Pars I. principia iuris ecclesiastici continens*. Wien 1780. Le14 / Leonardelli, Bonaventura (1673-1757): *Religiosus per geminam sacram recollectionem triduanam interiùs, exteriùsque innovatus et reformatus*. Augsburg 1745.

¹⁸⁷ Ia9 / Vitruvius Pollio, Marcus (činný 1. století př. Kr.): *M. Vitruvii Pollionis De architectura libri decem*. Amsterdam 1649.

¹⁸⁸ Na jeho životních datech se britské zdroje neshodují – tato data udává Skotská národní galerie na: <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/28314/george-home-drummond-6th-blair-drummond-1743-1819>. [cit. 21. 6. 2023].

k původu velké části fondu – oseckým opatům a cisterciákům zde tedy byly vyhrazeny vlastní kategorie. Dále je zde skupina vlastníků, kteří z Oseka nepocházeli, ale jejichž identitu se podařilo dohledat. Nedohledané podpisy se většinou vyskytují pouze na jednotlivinách a lze očekávat, že jde převážně o osoby původem z teplického regionu – v tomto soupisu zahrnutí nebyli, jejich zjištění ale umožňuje fulltextové vyhledávání v katalogu menší knihovny.

Oseční opati

Jméno	Doplňující informace	Signatury
Vavřinec Scipio	* 11. 11. 1611 Profese 1635 Opatem zvolen 1650 † 17. 7. 1691	Ab6, La7, Lb8, Le11
Benedikt Littwerig	* 1654 Profese 1. 5. 1680 Opatem zvolen 9. 9. 1691 † 25. 4. 1726	Kc13
Mořic Elbel	* 12. 3. 1730 Profese 5. 11. 1747 Opatem zvolen 9. 5. 1776 † 26. 7. 1798	De28, Gd5, Ic7
Benedikt Venusi	* 2. 2. 1751 Profese 12. 2. 1775 Opatem zvolen 24. 10. 1798 † 13. 1. 1823	Eb2, Eb3, Eb3, Eb4, Eb5, Eb6, Eb7, Eb8, Kc4, Le16
Kajetán Březina	* 29. 11. 1709 Profese 1. 1. 1731 Opatem zvolen 4. 9. 1719 † 16. 2. 1776	Ab2, Ie20, Rb41
Salesius Krügner	* 26. 7. 1781 Profese 22. 8. 1805 Opatem zvolen 14. 1. 1835 † 5. 11. 1842	Ac11, Ha6, He8, Ke15, Ke16, Lb1
Klement Zahradka	* 10. 1. 1786 Profese 30. 11. 1808 Opatem zvolen 10. 5. 1843 † 17. června 1853	Ac13, Hc9, Id1, Ie23, Pa35, Pb22, Pb24, Pb25, Pb26, Pb29

Eberhard Harzer	* 21. 5. 1887 Profese 28. 9. 1912 Opatem zvolen † 2. 11. 1949	De5, Hd13, Sb66, Sb67
-----------------	--	-----------------------

Osečtí řeholníci

Leopold Menschik	* 1651 Profese 1. 5. 1687 † 22. 4. 1705	Ob36
Nivard Burian	* 1652 Profese 1. 11. 1675 † 18. 5. 1717	Ia10
Václav Scherer	* 1664 Profese 6. 8. 1690 † 19. 9. 1719	Le9
Václav Höger	* 21. 8. 1695 Profese 29. 11. 1723 † 23. 6. 1761	Ic5, Le10
Michael Rudolph	* 18. 8. 1699 Profese 10. 11. 1720 † 10. 5. 1764	Ia1, Qa30
Alberik Neuhold	* 1704 Profese 25. 11. 1725 † 1. 2. 1746	Ia7,
Augustin Dihr	* 1706 Profese 1. 1. 1728, † 16. 6. 1741	Ia4
Jeroným Stephan	* 1725 Profese 25. 4. 1745 † 30. 7. 1776	Ia6, Nb2
Alberik Baader	* 1730 Profese 19. 1. 1749 † 4. 5. 1788	Kb12, Le10, Nb6
Evžen Effenberger	* 22. 1. 1756 Profese 1. 11. 1780 † 1. 7. 1836	Ac9, Gb1, Gb2, Gc1, Gc3, Gc4, Gc5, Gc6, Gc7, Gc8, Gc9, Gc10, Gc11, Gc12, Gc13, Gc14, Gc15, Gc16, Gc20, Gc21, Gc22, Ge7, Ib1, Ia5, Ib11, Ib14, Ic3, Kb7, Kb8, Kb9, Kb10

Augustin Sluka	* 16. 5. 1777 Profese 14. 6. 1801 † 25. 4. 1855	Ib12, Ib13
Gregorius Müller	* 5. 12. 1779 Profese 13. 11. 1803 † 30. 4. 1849	Ac5, Ac6, Fe1, Fe2, Fe3, Fe4, Fe5, Fe6, Fe7, Fe8, Fe9, Fe10, Fe11, Fe12, Gb17, Gb18, Gb19, Gb20, Ge9, Ge10, He18, Id16, Id17, Ie11, Ie12, Ie13, Ie14, Ie15, Ie16, Ie17, Ie18, Ie19, Kb3, Kb4, Kb5, Kb6, Ld1, Ld2, Ld3, Ld4, Ld5, Ld6
Bernard Vogler	* 6. 7. 1792 Profese 18. 10. 1811 † 8. 6. 1863	Ce15, De13, Ge3, Ge19, Hd2, Lc17, Sa58
Mořic Schoenpflug	* 12. 9. 1793 Profese 28.10. 1816 † 21. 9. 1824	De28, Gd1, Gd5, Ke17, Ke18,
Martin Roedl	* 12. 11. 1795 Profese 11. 11. 1818 † 8. 10. 1864	Cc16, He3, Id5
Konrad Preis	* 23. 11. 1809 Profese 16. 9. 1832 † 26. 8. 1878	Ic12
Ildefons Nitsch	* 7. 6. 1813 Profese 30. 9. 1838 † 21. 3. 1886	Be21, Be22, Be23, Be24, Be25
Emmeran Gamperle	* 31. 5. 1815 Profese 30. 9. 1838 † 21. 3. 1878	Ab20, Cc8, Cc21, Dc11, Fc1, Ae1, Ae2, Ae3, Ae4, Ae5, Ae7, Ae9, Bd4, Bd5, Bd10, Bd11, Bd12, Bd13, Be29, Cd3, Cd12, Cd17, De15, De17, De31, Ed23, Ee11, Ee12, Ee13, Ee14, Ee25, Gd20, Hb1, He1, Ib9, Ib10, Ic10, Id1, Id2, Id3, Id4, Id5, Id6, Ie16, Ie17, Ie18, Ie19, Kc1, Kc6, Kc12, Qb17, Qb18, Qb42, Ra32, Ac8, Cc7, Fb13

Timotheus Fassl	* 22. 5. 1816 Profese 30. 9. 1838 † 10. 11. 1895	Pa8
Richard Schütky	* 3. 10. 1824 Profese 28. 9. 1848 † 11. 2. 1902	Cc2
Ludvík Angermann	* 30. 12. 1829 Profese 15. 4. 1855 † 12. 9. 1906	Cc11
Othmar Fischer	* 25. 11. 1832 Profese 31. 5. 1857 † 1. 11. 1884	Bc1, Na25
Julius Schröter	* 17. 1. 1846 Profese 2. 10. 1870 † 12. 6. 1910	Fb14, Ed5, Ed6, Ed7, Ed7, Ed8, Ed9
Bernard Wohlmann	* 11. 12. 1847 3. 10. 1875 † 13. 2. 1917	Ee23
Desiderius Löbmann	* 25. 11. 1849 Profese 8. 10. 1876 † 22. 7. 1933	Da11, Da10
Vavřinec Enzmann	* 27. 4. 1857 Profese 25. 9. 1881 † 1. 12. 1903	Bc1, Pa7, Qa45
Justin Wilt	* 17. 1. 1861 Profese 1. 11. 1884 † 12. 11. 1888	Ee30
Ignác Volke	* 20. 7. 1865 Profese 20. 9. 1891 † ?	Sa49
Evžen Fischer	* 9. 7. 1867 Profese 5. 10. 1890 † 15. 5. 1944	Da30, Ma28 (1887)
Valentin Teuber	* 19. 8. 1867 Profese 5. 10. 1890 † 12. 4. 1935	Ic11
Ildefons Herlt	* 23. 11. 1868 Profese 3. 10. 1897 † 24. září 1926	Ee7, Ee15, Rb34

Adrian Pietsch	* 26. 9. 1870 Profese 1. 11. 1893 † 30. 7. 1928	Ee30, Rb44
Celestin Fuchs	* 5. 1. 1872 Profese 14. 5. 1896 † ?	Dc19, Eb13, Eb14, Da9, Ra29
Dominik Schiel	* 6. 10. 1876 Profese 2. 7. 1901 † 18. 3. 1916	Ad8, Qa41, Qb9, Ra28, Sb32, Sb44 Dominik Cc5, Bd1
Odilo Klameth	* 20. 2. 1876 Profese 1. 10. 1899 † 11. 7. 1937	Bc1, Cc4, Cc12, Eb10, Eb13, Fc12, Fc13, Fc14, Fc15, Fc16, Fc20, Fc21, Fe24, Ad4, Ad13, Ad16, Ae32, Bc18, Be11, Be18, Be31, Cd4, Cd10, Cd15, Cd21, Ce6, Ce16, Ce25, De8, Ed16, Ee7, Ee15, Gd25, Ib8, Ma35, Ma87, Ob4, Pa2, Qa20, Qa31, Qa53, Qb22, Qb24, Qb29, Ra2, Ra16, Rb34, Sb22, Sb41, Sb42, Sb47, Sb58, Sb59, Sb60, Sb61, Sb63, Sb64, Cb12, Ad9, Eb17, Sb9, Sb10, Sb11, Sb13
Timotheus Mattausch	* 23. 11. 1879 Profese 16. 9. 1906 † ?	Ob26
Jan Křtitel Bachseits	* 7. 5. 1881 Profese 16. 9. 1906 † 17. 9. 1960	Ad19
Dionýs Heger	* 17. 5. 1887 Profese 26. 9. 1912 † 15. 8. 1945	Ed14
Ottomar Liebisch	* 19. 9. 1889 Profese 26. 9. 1912 † ?	Ce30
Nivard Krákora	* 15. 7. 1902 Profese 25. 9. 1927 † 25. 3. 1975	Cb15, Cb16, Pa6, Qa42, Rb32, Ob32

Bernard Krahl	* 28. 3. 1903 Profese 26. 9. 1926 † 3. 10. 1962	Ab17
Norbert Fischer	* 25. 1. 1907 Profese 17. 9. 1930 † 30. 11. 1965	Ra9, Ma28?

Další

Karel Trautzl	Arciděkan v Bílině, zemřel 1906	Be32
Celestin Werner (věnování Františku Stöhrovi)	Poslední opat plaský v letech 1779-1785	Kb11
Jakob Schwederich	Františkán, autor knihy <i>Theologi collectaniolu[m] de religiosoru[m] origine, et eorundem per mundu[m] multiplicatio[n]e ac a ceteris vulgaribus per habitus, signa et ritus discrimine</i> . Doložen po roce 1502, před rokem 1720.	Lc1
Jaroslav Přítel	Katecheta na Vinohradech, Korunní třída 17. Doložen z roku 1916	Cb13
Joannes Christiani Stecher von Sebenitz	Mostecký rychtář v 70. letech 17. století	Ia8
Johannes Bieler	Apoštolský vizitátor v Gdaňsku, 1935-2014	Bd8, Bd9, Ra33
Joseph Maletz	Plaský cisterciák, probošt v Marienthalu v letech 1714-1740	Ic2
Joseph Streer	Děkan plaský, doložen z roku 1829	Kb18
Kašpar Mezichod	Karlštejnský děkan v letech 1558-1565	Lb5
Ondřej Diviš	Sedlčanský děkan v letech 1616-1625	Lb4

5.6 Razítka

V knihách Bibliothecae minoris se nachází poměrně velké množství razítek různých institucí, ale i fyzických osob – pro svůj velký rozsah bude úplný soupis razítek zařazen na konec této práce, tato podkapitola by o nich ale měla podat alespoň základní přehled.

Razítka byla v soupisu rozřazena do jedenácti kategorií, v rámci kterých jim byly přiděleny signatury. Pod těmi se také vyskytují v katalogu.

První větší soubor tvoří razítka oseckého kláštera a jeho inkorporovaných farností, kam spadají také všechna razítka prezentační a velká část razítek fyzických osob, mezi kterými byla také pro osecké cisterciáky vytvořena vlastní kategorie. Nejčastěji se v menší knihovně vyskytuje razítko Bibliothecae maioris pod signaturou A1.

Další skupinu tvoří razítka právnických osob mimo osecký klášter – vlastní kategorii tu mají razítka Památníku národního písemnictví, patří sem ale i razítka různých škol v okolí Oseka, které již byly zmíněny ve vlastním oddílu historie menší knihovny, stejně jako mnoho dalších institucí. Dále jsou sem zařazena i razítka knihkupců, knihvazačů a distributorů knih.

Zvláštní skupinu pak tvoří razítka kolková, která pro svůj počet a relativně nízkou vypovídací hodnotu do soupisu razítek zahrnuta nebyla – vyskytují se na periodických tiscích a především na kalendářích, včetně liturgických, kde bývá na razítku typicky označena cena kolku a rok, kdy byl vydán.

5.7 Vložené dokumenty

V jednotlivých svazcích fondu se vyskytuje velké množství vložených dokumentů – převážně jde o svaté obrázky a různé útržky papíru, použité patrně jako záložky. V některých případech by ale i tyto vložené dokumenty mohly být zajímavým zdrojem informací a bylo by tedy vhodné se alespoň krátce zmínit o některých zajímavých případech.

Je nutno dodat, že výskyt dokumentů v knihách je nerovnoměrný – silně totiž převažují v knihách mariánskoradčického faráře Odilo Klametha, kde se jich může v jednom svazku v extrémních případech vyskytovat i několik desítek.¹⁸⁹ I v tomto případě jde převážně o svaté obrázky, případně listy papíru s poznámkami či útržky jiných textů. Typické jsou pro tyto knihy lístky z kalendáře, které Klameth používal pravděpodobně jako záložky.

¹⁸⁹ Jako příklad lze uvést Gd25 / *Breviarium Cisterciense reformatum juxta decretum sacrorum rituum congregationis diei 3 Julii 1869 confirmatum a Ss. DD. Pio IX. Auctoritate R. DD. Benedicti Wuyts ... editum*. Westmalle 1878 – zde je vložených dokumentů na třicet.

V jednotlivých svazcích se často vyskytují lístky z více než jednoho roku – pravděpodobně se tedy ke knihám vracel i několik let po sobě, žádnou pravidelnost se zde ale vysledovat nepodařilo.¹⁹⁰ Vyskytuje se zde ale i několik dopisů a osobních dokumentů, které by mohly mít vypovídací hodnotu o jeho životě, případně o vztazích mezi oseckými cisterciáky.¹⁹¹

V knihovně se také našlo několik karet lístkového katalogu z poloviny minulého století. Podle uvedených signatur by rozhodně by mělo jít o katalog větší klášterní knihovny, kde se ale takovýto systém do dnešní doby nedochoval. Jednotlivé karty poskytují informace o autorovi, signatuře, názvu knihy, roku vydání a počtu svazků. Dále je zde možné uvést i o kolikáté se jedná vydání, případně poznámku.¹⁹²

Zajímavé jsou i fotografie, které se v knihách vyskytují poměrně vzácně – v jednom výtisku již zmiňovaného *Album Ossecense*¹⁹³ je vlepeno celkem deset pohlednic oseckého kláštera z první poloviny minulého století, zobrazujících sochu sv. Bernarda, prostory křížové chodby, refektáře a klášterního kostela a pohled na klášter z jeho zahrad a snad ze Salesiovy výšiny nad Osekem. Další fotografie lze najít pod signaturami Gb35 (pohled na neidentifikovanou vesnici), Na9 (Robert Lutz z Košťan na dopisu katechetovi Josefu Czernymu, 1907) a Ed2 (pes, bez popisku).

¹⁹⁰ Výjimkou je Ob17 / Liguori, Alfonso Maria de, svatý (1696-1787) - Macherl, Peter (1843-1913): *Tägliche Andacht zum heiligen Josef oder Besuchen des glorreichen Bräutigams der allerseligsten Jungfrau entnommen den Werken des hl. Kirchenlehrers Alfons Liguori*. Graz 1892, ve které jsou založeny lístky z několika let, ovšem vždy z 18. (v jednom případě i 17.) března, tedy den před svátkem sv. Josefa.

¹⁹¹ Dopisy adresované přímo Klamethovi se nachází pod signaturami Fc20, Ob17, Nb16, Nb17. Zajímavý je i dopis Ambrosia Tölga Nivardu Krákorovi, který Klametha na mariánskoradčické faře vystřídal po jeho smrti, pod signaturou Lc6, ve kterém Tölg Krákoru prosí o návrat knih zapůjčených nedávno zesnulým Klamethem.

¹⁹² Katalogizační karty lze najít pod těmito signaturami: Fb9 / Cohrs, Ferdinand (1864-1933): *Die Evangelischen Katechismusversuche vor Luthers Enchiridion*. Berlin 1902. (dvě karty), Fb10 / Brunner, Karl (1863-1938): *Die Badischen Schulordnungen*. Berlin 1902 (tři karty), Ad12 / Wolff, Johann Joseph (1860-1926): *Johann Friedrich Herbarts Pädagogische Schriften*. Paderborn 1895 (jedna karta), Pa16 / Siebengartner, Markus (1867-?) - Kunz, Franz Xaver (1847-1910): *Schriften und Einrichtungen zur Bildung der Geistlichen*. Freiburg im Breisgau, 1902 (pět karet). Zpravidla korespondují s knihou, ve které jsou vloženy, všechny tyto knihy jsou pak označeny razítkem či signaturou velké klášterní knihovny.

¹⁹³ Dc3 / *Album Ossecense, oder Verzeichnis der Mitglieder des Cistercienser-Stiftes Ossegg vom Jahre 1645-1896*. Osek 1896.

Zajímavý je i svatý obrázek ze 17. století, pocházející podle iniciál opata Scipiona z oseckého kláštera, založený pod signaturou Lc7. Kuriozitou může být i pruh látky (snad límeček?) s vyšívaným monogramem „o.r.“ pod signaturou Pa23.

6 KATALOGIZACE

Práce v knihovně započaly v posledním týdnu června 2022, kdy proběhlo základní třídění historického fondu od mladších knih, jeho řazení do polic v současné knihovně a následné přidělení signatur všem svazkům v regálech. Pro usnadnění práce na katalogu musely být všechny knihy nafoceny – v tomto prvním týdnu byla nafocena velká část knihovny, fotodokumentace ale pokračovala v několika fázích i v období prosince-března 2022/2023, kdy musely být nafoceny především horní police regálů a knihy v dolních skříních, kterým byly v tomto období také poprvé přiděleny signatury.

Vzhledem k velkému rozsahu fondu a absenci rozsáhlejších starších signaturních systémů bohužel nebylo možné jeho důkladnější uspořádání a knihám musely být přiřazeny pouze lokační signatury. Katalog předložený v této práci by ale snad mohl v budoucnosti sloužit ke kvalitnějšímu zpracování fondu, které si Bibliotheca minor jistě zaslouží. Na to bylo myšleno i v způsobu přidělení signatur, které jsou do knih volně vloženy, což usnadňuje pozdější přeuspořádání knih, ke kterému také mnohokrát došlo v průběhu sepisování tohoto katalogu.

Zároveň byl v databázi programu Microsoft Access vypracován katalog. Každý svazek zde má vlastní kartu, kde jsou pod příslušnou signaturou vyplněny údaje o hlavním a vedlejším názvu, autoritní podoba jména autora a vydavatele (případně tiskaře), místo a rok vydání nebo tisku, materiál vazby, ilustrace, vlastnické či čtenářské poznámky (ve vzácných případech i exlibris či supralibros), starší signatury, základní popis vložených dokumentů a fyzického stavu svazku.

Katalogizace se v základech řídí normou *ISBD(A): mezinárodní standardní bibliografický popis pro staré tisky a prvotisky*,¹⁹⁴ jejíž zásady ale musely být mírně upraveny pro potřeby katalogizačního systému využívaného v současnosti katedrou historie Univerzity Palackého. Problémem je zde především pole na poznámky, které ve formuláři používaném Katedrou historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého chybí, a dodatečné informace jsou tak často přeřazeny do jiných polí.

¹⁹⁴ STOKLASOVÁ, Bohdana (ed.): *ISBD(A): mezinárodní standardní bibliografický popis pro staré tisky a prvotisky*. Praha 1997.

Pro vyhledávání autoritních podob jmen autorů, nakladatelů a tiskařů byla využita primárně databáze VIAF¹⁹⁵ – upřednostněny byly údaje české a německé národní knihovny, ve výjimečných případech ale i údaje jiných organizací, pokud poskytovaly úplnější informace. Dále byla využita i databáze CERL Thesaurus,¹⁹⁶ databáze Knihovny Památníku národního písemnictví¹⁹⁷ nebo digitální podoba Slovníku českých a slovenských knihtiskařů Karla Chyby.¹⁹⁸

¹⁹⁵ *Virtual International Authority File*. In: <https://viaf.org/> [cit. 17. 6. 2023]

¹⁹⁶ *CERL Thesaurus*. In: <https://data.cerl.org/thesaurus> [cit. 17. 6. 2023]

¹⁹⁷ Knihovna Památníku národního písemnictví. In: <https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/index/> [cit. 17. 6. 2023]

¹⁹⁸ CHYBA, Karel: *Slovník českých a slovenských knihtiskařů*. In: <http://www.clavmon.cz/chyba/vyhlednov.asp> [cit. 17. 6. 2023]

7. ZÁVĚR

Osecká Bibliotheca minor, ač svou cenou a rozsahem samozřejmě zdaleka nedosahuje slávy velké klášterní knihovny, je bezpochyby zajímavým fondem, který ale až do nedávné doby zůstal zcela nezpracovaný.

Cílem této práce bylo tento fond zkatalogizovat a popsat, čímž se umožní alespoň základní evidence pro vlastníka a základní přístupnost knihovny pro případné budoucí badatele. Právě kvůli předchozí nezpracovanosti knihovny bylo nutno knihy opatřit pouze lokačními signaturami, které ale bohužel nemohou brát ohled na vztahy mezi jednotlivými svazky, které byly ve většině případů poodhaleny až v průběhu zpracovávání fondu.

Vypracování katalogu Bibliothecae minoris bylo rozhodně největší a časově nejnáročnější částí práce – zpracování knihovny, která čítá kolem dvou tisíc svazků, trvalo téměř celý jeden rok, ve kterém bylo nutno pořídit fotografie všech svazků pro umožnění jejich katalogizace mimo prostory knihovny a poté jednotlivé svazky zapsat do katalogu.

Z poznatků získaných v průběhu katalogizace byla poté vypracována tato textová část práce, která se v úvodu zabývá historií oseckého kláštera a historií hlavní klášterní knihovny, především ale historií knihovny menší. Tu je pro zásadní nedostatek pramenů možné podat pouze v podobě dějin jednotlivých původců, kteří byli ve fondu dohledání, a odhadů o způsobu, jakým se knihy mohly do menší knihovny dostat. Cenné informace ke společné historii podal administrátor kláštera MVDr. Jindřich Koska, který knihovně dal důstojné umístění a v jehož péči se knihovna v současnosti nachází.

Tato práce by měla čtenáři podat základní informace o historii menší knihovny, jejím složení a nejzajímavějších knihách, které se v tomto fondu nacházejí. Rozhodně ale nejde o práci extenzivní. Bibliotheca minor, ač nepříliš rozsáhlá a tvořená především tisky 19. a 20. století, má stále potenciál poskytnout zajímavé informace dokreslující život v oseckém klášteře a jeho okolí v 19. a 20. století, o životech jednotlivých řeholníků, kteří zde zanechali svou stopu, a v některých případech i o jejich vzájemných vztazích či vztazích s lidmi v jejich bezprostředním okolí. Svým složením a obsahem tak knihovna často podává nepřímé svědectví o dosud nepříliš zpracovaných událostech, kterými osecký klášter prošel společně se svým okolím v minulém století.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA:

Album Ossecense. Osek 1896.

BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. III. díl, 4. svazek: *Řeholní klerikové (jezuité)*. Praha 2012.

BUBEN, Milan M.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. IV. díl, 2. svazek: *Kongregace a řeholní společnosti*. Praha 2018.

BOLDAN, Kamil: *Bohemikální iluminované rukopisy knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku z pohledu kodikologického*. *Miscellanea* oddělení rukopisů a starých tisků 16, 1999-2000.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století*. In: FÁK, Jiří. 850 let plaského kláštera: (1145-1995): *Sborník příspěvků semináře "Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny"*. Mariánská Týnice 1995, s. 5-18.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina: *Historie oseckého kláštera od založení do roku 1421*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 49-62.

FOLTÝN, Dušan: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005.

JIRÁSKO, Luděk: *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha 1991.

KOCOUREK, Ludomír: *Inkorporované farnosti oseckého kláštera*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 102-113.

KONOPIK, Petr: *Osudy oseckého kláštera v letech 1938-1950*. Praha 2015 (nepublikovaná diplomová práce).

KRUTSKÝ, Norbert: *Mariánské Radčice – poutní místo oseckých cisterciáků*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 35-44.

KRUTSKÝ, Norbert: *Vzpomínka na oseckého opata Bernharda Thebese*. Zdislava 2010, č. 10, s. 8.

KRUTSKÝ, Norbert: *Vzpomínka na oseckého opata Bernharda Thebese*. Zdislava 2011, č. 1, s. 9.

KRUTSKÝ, Norbert: *Vzpomínka na oseckého opata Bernharda Thebese*. Zdislava 2011, č. 2, s. 7.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Knihovina víry, naděje a lásky: 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*. Praha 1996.

LIFKA, Bohumír. *Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900*. Praha 1982.

MACEK, Jaroslav: *Dějiny oseckého kláštera od husitských válek do r. 1950*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 63-83.

MICHLOVÁ, Jana: *Historické perličky osecké*. Osecké noviny 2023, 6, s. 9-10.

MICHLOVÁ, Jana: *Knihovna kláštera cisterciáků v Oseku*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 200-211.

MICHLOVÁ, Jana: *Příspěvek k dějinám knihovny cisterciáckého kláštera v Oseku*. Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 19, 1993, s. 117-126.

MOUČKOVÁ, Barbora: *Gotická knižní vazba a typologie gotických vazeb cisterciáckého kláštera v Oseku*. Zprávy a studie Regionálního muzea v Teplicích 27, 2008, s. 221-236.

PODLAHA, Antonín: *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. Díl 6: *Vikariáty: Sedlčanský a Votický*. Praha 1912.

POKORNÝ, Pavel R.: *Z osudů poslední klášterní komunity*. In: FÁK, Jiří: *850 let plaského kláštera: (1145-1995): Sborník příspěvků semináře "Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny"*. Mariánská Týnice 1995, s. 107-112.

ROB-SANTER, Carmen – SCHULLER-JUCKES, Michaela: *Die Inkunabelsammlung des Stiftes Lilienfeld*. In: MAURER-Pius – RABL, Irene – SCHMID, Harald: *Campililiensia. Geschichte, Kunst und Kultur des Zisterzienserstiftes Lilienfeld*. Lilienfeld 2015.

SEIDL, Alois: *Pokus o nový začátek v Raitenhanslachu (osudy oseckého konventu po válce)*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 95-101.

SKŘIVÁNEK, František: *Osecký klášter od roku 1950 až do návratu cisterciáků*. In: *800 let kláštera Osek: jubilejní sborník*. Osek 1996, s. 84-94.

STOKLASOVÁ, Bohdana (ed.): *ISBD(A): mezinárodní standardní bibliografický popis pro staré tisky a prvotisky*. Praha 1997.

VELÍMSKÝ, Tomáš. *Hrabišici, páni z Rýzmburka*. Praha 2002.

VILÍM, Karel: *Osek: Průvodce městem a jeho historií*. Teplice 1996.

VLČEK, Jan: *Historie českého obchodního školství v Teplicích*. Teplice 2012.

WOLF, Jiří: nepublikovaný rukopis pro připravovaný katalog barokních rukopisů.

ZAJÍČKOVÁ, Markéta: *Mostecká kniha posledních pořizení 1681-1733*. Ústí nad Labem 2010 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce).

ZELETZKI, Hildegard – RIECK, Gisela (red.): *Ora et labora: Informationsblatt der Freunde der Abtei St. Marienthal*. 2010, 42.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

750 Jahre. In: <https://www.klosterneuzelle.de/#page-23-box>.

Arcibiskupské gymnasium. In: <https://www.bubenec.eu/arcibiskupske-gymnasium/>.

Bibliothek des Redemptoristenklosters. In:

<https://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Redemptoristenkloster>.

CERL Thesaurus. In: <https://data.cerl.org/thesaurus>.

CHYBA, Karel: Slovník českých a slovenských knihtiskařů. In:

<http://www.clavmon.cz/chyba/vyhlednov.asp>.

Dějiny litoměřické diecéze. In:

https://cs.wikibooks.org/wiki/D%C4%9Bjiny_litom%C4%9B%C5%99ick%C3%A9_diec%C3%A9ze.

George Home Drummond, 6th of Blair Drummond, 1743-1819. In:

<https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/28314/george-home-drummond-6th-blair-drummond-1743-1819>.

Gesamtkatalog der Wiegendrucke. In: <https://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/>.

Geschichte. In: <https://www.stift-kremsmuenster.at/klostergemeinschaft/geschichte>.

Historie. In: <https://www.portacoeli.cz/informace/historie>.

Informationen – History. In: <https://www.cisto.at/stift/>.

JUNGMANNOVÁ, Pavla: *Medailonky hlavních představených a našich provinciálů*. In:

<https://asczech.cz/rs/view.php?cisloclanku=2019050015>.

Kloster Langwaden. In: <https://klosterlangwaden.de/>.

Knihovna Památníku národního písemnictví. In:

<https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/index/>.

Kunst & Kultur – Bibliothek. In: <https://www.cisto.at/stift/>.

Osek – Nutzung durch Diözese Leitmeritz. Archivováno na:

<https://web.archive.org/web/20160305032518/http://cisterciensia.blogspot.cz/2014/03/osek-nutzung-durch-diozese-leitmeritz.html>.

*Paměť národa: Karel Dýnka (*1929)*. In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/dynka-karel-20180418-0>.

*Paměť národa: P. Benedikt Vladimír Holota (*1922)*. In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/holota-benedikt-vladimir-20150217-0>.

Posloupnost karlštejských děkanů od založení kapituly v roce 1357 do současnosti. In: <https://www.kapitulakarlstejn.cz/dekani.html>.

Ukrajinská hospodářská akademie a Ukrajinský technicko-hospodářský institut (1922–1945). In: <https://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=27>.

VOIT, Petr: *Exlibris*. In: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Exlibris>.

VOIT, Petr: *Paleotyp*. In: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Paleotyp>.

VOIT, Petr: *Prvotisky*. In: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Prvotisky>.

VOIT, Petr: *Supralibros (tištěná kniha)*. In:

[https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Supralibros_\(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Supralibros_(ti%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha)).

Virtual International Authority File. In: <https://viaf.org/>

PRAMENY:

KOSKA, Jindřich: Rozhovor o klášterní knihovně z 10. 3. 2023 a 17. 3. 2023.

WOLF, Jiří: Rozhovor o klášterní knihovně z 26. 6. 2023.

RESUMÉ

This bachelor's thesis is about the *Bibliotheca minor*, the lesser library of the cistercian monastery in Osek. An important part of the thesis is a catalogue of this library created in Microsoft Access. This text deals with the history of the Osek monastery and its main library, but it mainly focuses on an attempt at describing the history of the lesser library and the previous owners of its books, which has so far remained undescribed. In the following chapters, it analyses the makeup of the *Bibliotheca minor*, focusing mainly on any individual traits of the books, such as signatures, Ex Libris or supralibros, but also the general physical state of the books and their current storage. This thesis was written under the guidance of Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D. at the Department of History of the Palacký University in Olomouc.